

VEREENIGING

TER BEOEFENING VAN DE KRIJGSWETENSCHAP.

1868—1869.

Verslag der bijeenkomst van den 30sten April 1869 (1).

De Voorzitter, de heer STORM VAN 'S GRAVESANDE, opent de Vergadering en geeft het woord aan den heer H. DYSERINCK, over het voor dezen avond aan de orde gestelde onderwerp:

„Eenige beschouwingen naar aanleiding van de somwijlen geuite meening:

„De uitvinding van het zware en getrokken geschut, de pantserschepen en de torpédo's en versperringen is een ramp voor kleine staten.”

„Met uitbreiding tot een algemeenen blik over de verdedigingsmiddelen van Nederland aan de land- en zeezijde.”

De heer DYSERINCK houdt daarop de volgende rede:

Mijne Heeren!

Op de bijeenkomst van den 29sten Januarij ll., hield ik mij gedurende de discussie zoo streng aan de partij, die zich karakteriseert doordien zij eerst op het laatst in het debat treedt, dat,

(1) Men heeft het ter perse leggen van het hier volgende verslag uitgesteld, om het na dat van de bijeenkomst in Maart te doen volgen. Daar echter de redevoering van den spreker in Maart thans, op 14 Junij, nog niet is ontvangen, zal men die later doen volgen en wordt intusschen voortgegaan met het drukken van hetgeen sedert geruimen tijd gereed lag.

toen ik eindelijk wenschte op te staan om eene zaak te bespreken, de hamerslag viel tot sluiting van de vergadering.

Die mededeeling is voor U natuurlijk van weinig belang, maar ik deed ze niettemin, omdat zij mij leidt tot het noemen van het onderwerp mijner voordracht.

Het punt namelijk, waarover ik in de genoemde discussie een en ander in het midden wilde brengen, is hetzelfde waarover ik dezen avond wensch te spreken, en wel de U reeds bekende opinie, die ik thans liever stelling zal noemen, van de heeren STORM VAN 's GRAVESANDE en STIELTJES, luidende: „de uitvinding van het zware en getrokken geschut, van de pantserschepen en van de torpédo's en versperringen is een waar ongeluk voor een klein land.”

De beide reizen, dat deze stelling werd uitgesproken, trok zij bijzonder mijne aandacht, en, mij uitsluitend op krijgskundig gebied stellende, kwam de gedachte bij mij op om haar tegen te spreken, met te beweren dat ik ze wat al te streng vond. Tot staving van deze mijne gedachte werd ik versterkt door de herinnering aan het bekende werk van BRIALMONT, *La défense des États*. Op verscheidene plaatsen toch van dit boek wordt er op gewezen, dat de verbetering in de vuurwapenen in het voordeel is van den verdediger.

Van achteren gezien, spijt het mij geenszins dat ik mij niet met evengenoemde gedachte in de discussie mengde. Ik zag de noodzakelijkheid in van eene nadere overdenking en vond daarin ruimschoots stof voor eene lezing, waardoor het mij mogelijk werd om aan de uitnoodiging van het Bestuur onzer Vereeniging te voldoen.

Indien gij nu, mijne heeren! evenzeer de genoemde stelling der overweging waardig acht, en dus uwe aandacht aan mijne voordracht wilt schenken, zoo roep ik uw welwillend oordeel in, waar het blijkt dat ik, in de kennis om die zaak te ontwikkelen, ben te kort geschoten.

Ten einde de uitspraak over het getrokken geschut en de pantserschepen in een goeden zin op te vatten, vang ik aan met in herinnering te brengen de mededeelingen, die haar onmiddellijk zijn voorafgegaan.

De heer STORM VAN 's GRAVESANDE beantwoordt voornamelijk dat gedeelte der lezing van den heer STIELTJES over de kustver-

dediging, waarin de voorstellen der Commissie van 1864 beoordeeld of wel veroordeeld worden. Zoo komt onder anderen ter sprake hetgeen de heer STIELTJES gezegd heeft over de voorstellen ter verbetering van de positie Helder — Texel, met name die voor het aanbrengen van torens. Dit leidt tot het meerinzonderheid bespreken van het plan om een toren te bouwen op de *Laan*, de *Hors*, de *Admiraal* en de *Harssens*, alsmede tot het doen van niet algemeen bekende mededeelingen over vroegere plannen, tijdens NAPOLEON en later, en eindelijk over de middelen welke door de speciale Commissie in 1853 ter verbetering van de kustverdediging beraamd zijn. Daarop zegt de geachte spreker, dat na de werkzaamheden dier Commissie het rapport is ingekomen van het Comité van Defensie over de kustverdediging, van 7 Januarij 1857, en laat woordelijk hierop volgen: (1) „Al de „belangrijke verbeteringen, die in de jaren 1857 tot 1861 aan „de werken van den Helder zijn verrigt en die, voor den stand „van zaken, zoo als die *toen* was, zeer goed mogen genoemd „worden, zijn een uitvloeisel van *dat* rapport. De uitvinding van „het zware en getrokken geschut en van de gepantserde schepen, — in verschillende opzigten een waar ongeluk voor alle „kleine staten, — heeft echter, helaas! vele van die werken „onvoldoende gemaakt.”

De heer STORM VAN 'S GRAVESANDE doet hier gewis de waarheid uitkomen, dat verdedigingswerken die ontworpen zijn tegenover houten schepen, bewapend met de vroegere gladde kanonnen, niet aan hunne bestemming kunnen voldoen, indien er gepantserde schepen tegen worden aangevoerd, die van getrokken of zeer zwaar glad geschut zijn voorzien, en hij heeft daarbij o. a. zeker ook op het oog gehad de finantiële lasten, die de genoemde uitvinding na zich sleept en die inzonderheid aan kleine staten zwaar moet vallen, niet het minst voor Nederland, dat reeds zulk een ontzettend zwaren schuldenlast te torschen heeft. Van andere gezichtspunten worden voorschands geene veronderstellingen gewaagd.

Wat de woorden van den heer STIELTJES betreft, zij luiden (2):

(1) Zie: Verslag der bijeenkomst van 29 Januarij 1869, blz. 126.

(2) Zie: Verslag der bijeenkomst van 29 Januarij 1869, blz. 137.

„Torpedo's, versperringen, pantserschepen en al die nieuwe „zaken, de spreker geeft het den heer STORM VAN 'S GRAVESANDE „toe, zijn voor een klein land (en voor een groot land eveneens) „eene ramp.”

De geachte spreker brengt dit in het midden, na gewezen te hebben op de buitengewone sommen, die tegenwoordig noodig worden geacht om aan zee gelegen punten afdoende te versterken, en komt tot het besluit, dat nu die nieuwe strijd- en verdedigingsmiddelen eenmaal gevorderd worden ten koste van zoovele millioenen, het voor een klein land niet aangaat om zulk een groote positie als die der reede van den Helder te doen verdedigen.

Ik lees hierin, zoo ver betreft het ongunstig oordeel over de nieuwe strijdmiddelen, hetzelfde wat ik over het door den heer STORM aangevoerde te berde bracht; de pantserschepen vat ik samen met het zware en getrokken geschut, om het nauw verband dat tuschen beide bestaat, en wat de hier genoemde torpedo's en versperringen aangaat, ik merk op, dat die volgens mij hier alleen dan op de juiste plaats staan, indien de spreker, met de beaming van de uitspraak in kwestie, uitsluitend gedacht heeft aan de financiën. Ik denk hierbij aan de door den tegenwoordigen Minister van Marine uitgesproken opinie, dat de versperringen en torpedo's, indien deze overal zullen komen waar ze noodig zijn, aan buitengewone uitgaven misschien meer zullen eischen dan onze geheele gepantserde vloot (1).

Van het boven medegedeelde nu, zoo ver betreft hetgeen de heeren STORM en STIELTJES werkelijk gezegd hebben, bepaal ik mij tot hetgeen vervat is in de woorden „*de uitvinding van het zware en getrokken geschut, de pantserschepen en de torpedo's en versperringen is een ramp voor kleine staten.*”

Geheel onnoodig reken ik natuurlijk voorafgaande technische beschouwingen, geschiedkundige aanhalingen als anderszins, over de verschillende wijzigingen, die de oude maritieme strijdmiddelen — glad geschut van betrekkelijk klein kaliber, gevoerd door houten zeilschepen — ondergaan hebben, waarvan de tegenwoordige gepantserde schepen het gevolg zijn geworden.

(1) Zie: Verslag zitting Tweede Kamer, 16 December 1868, blz. 610.

Als bekende zaken breng ik alleen in herinnering, dat het de toepassing der stoomkracht is, als voortdrijvend middel der schepen, die, naast het in gebruik komen der granaten, de belangrijkste hervormingen in de Marine veroorzaakt heeft, en dat het pantseren der schepen, de verzwaring van het kaliber der gladde kanonnen, de invoering van het getrokken geschut en het achterlaadstelsel, en de verbeteringen der kustbatterijen in den regel aan elkaar gepaard zijn gegaan, hetgeen voor mij tot de erkenning strekke van het feit — dat trouwens door niemand betwijfeld wordt — dat de invoering van het zware en getrokken geschut, de bouw van de gepantserde schepen en de verbetering der kustverdediging onafscheidbare zaken zijn; dat het een het andere noodzakelijk maakt, en dat, aangezien het eerstgenoemde — het nieuwe geschut — de beslissende factor is, men met het oog op de finantiën moet toestemmen, dat het in gebruik komen daarvan een waar ongeluk is.

Nu ligt het in mijn voornemen, zoo als Gij verwachten kunt, om er op te wijzen, dat de hervorming op het krijgsg gebied, voor ons land, ook hare lichtzijde heeft; maar ik stel mij daarom niet voor om te betoogen dat de voordeelen de nadeelen overtreffen. Dit alleen wensch ik: de overtuiging te geven, dat men het bepaald ongunstige oordeel over de nieuwe strijdmiddelen niet in absoluten zin moet opnemen.

Ik meen hierin niet beter te kunnen slagen, dan door eerst een blik te slaan op het dertigjarig tijdvak, dat de invoering van pantser en zwaar kanon in ons land is voorafgegaan: het tijdvak waarin de vervanging van onze zeil- door stoom-oorlogschepen plaats greep. Het overwegen van eenige gevolgen dier hervorming moet, mijns inziens, leiden tot de slotsom, dat zij Nederland in eene zeer ongunstige positie heeft gebracht, zoo wat betreft zijne marine als zijne kustversterkingen.

Ik zal daarbij wel geene nieuwe zaken aan het licht brengen, maar dat is dan ook niet het doel. Ik wil een en ander van dien ongunstigen toestand alleen schetsen, om de lichtzijde van de laatste veranderingen in de strijdmiddelen beter te doen uitkomen.

Ofschoon overbekend, moet ik hierbij voorop stellen de erkende waarheid, dat het de stoom is, als middel van snelle verplaatsing, die vooral aan den aanvaller een groot voordeel voor den strijd

aanbiedt, en dat zoowel doorgaat aan de zee- als aan de landzijde. Betrekkelijk heeft de stoom weinig waarde voor den verdediger, inzonderheid wanneer hij zich moet bepalen tot eene passieve verdediging. De invoering van den stoom is alzoo voor de verdediging van Nederland nadeelig geweest. Alleen kon zij aan Nederland eenige meerdere beteekenis geven in zijne politieke waarde, als het een bondgenootschap gold met eenige groote natie.

In de koloniën evenwel, tegenover de daar aan ons onderworpen volkeren tegenover wie wij aanvaller zijn, is het voordeel geheel aan onze zijde geweest. Dat hiermede wel nadeelen gepaard zijn gegaan, onder anderen ook voor de positie van de Indiën tegenover Europeesche natiën, ongetwijfeld is dit het geval; in welke mate laat zich intusschen moeilijk bepalen. Maar dit is toch zeker: wat wij in Indië mogen gewonnen hebben, weegt niet op tegen het nadeel, dat de stoom heeft gegeven voor de verdediging van het moederland.

Konden wij vroeger in onze gevaarlijke zeegaten een groote hinderpaal zien voor den aanvaller, en had men voor landing op onze kusten geen zorg — de invoering van den stoom heeft die belangrijke voordeelen doen verloren gaan. Nagenoeg onafhankelijk van tij of wind, liggen onze reeden en havens voor een vijandelijke stoomvloot als het ware open. Zij kan de zeegaten aandoen wanneer het haar goeddunkt, passeert het vuur der kustversterkingen in de helft van den tijd dien de zeilschepen er aan besteeden, en zij heeft het in hare macht om verder door te dringen, onverschillig welk tij er loopt, hoe de richting van het vaarwater verandert.

Onze stoomschepen, die gecombineerd moeten werken met de kustbatterijen, mogen al een grooter verdedigend vermogen hebben dan de zeilschepen, maar dit kan in de verte niet opwegen tegen het nadeel, dat de kustbatterij de vijandelijke vloot zooveel korter onder haar vuur zal houden dan voorheen mogelijk was.

Inzonderheid was de stoom ook hierom ten bate van onze vermoedelijke vijanden, omdat deze met kracht hunne zeemacht ontwikkelden, terwijl wij uit den aard der zaak, van wege de finantiële bezwaren, daarin langzaam te werk gingen en daarbij het grootste gedeelte der stoomschepen in Oost-Indië gebruikten.

In de eerste jaren, men kan wel zeggen tot 1855, bleven de zeilschepen in hoofdzaak voor de verdediging onzer zeegaten aangewezen. Eerst daarna werden hiervoor meer stoomschepen bestemd, kreeg het stoomwezen krachtige uitbreiding, begon men meer door te tasten met onze zeemacht op de hoogte te brengen van den tijd, werd er naar gestreefd om stelselmatig hierin te werk te gaan.

Geen der aangenomen stelsels is echter ooit tot eene geheele uitvoering kunnen komen. Zij liepen over een te groot aantal jaren en, vóór dat de helft, misschien slechts een vierde gedeelte gereed was, vorderden de omstandigheden andere krijgsmiddelen en moest men half uitgevoerde plannen laten varen. Gelukkig intusschen, dat men veel van het gebouwde, — aanvankelijk voor de kust- en riviervedediging bestemd, — in de koloniën heeft kunnen gebruiken, ja men kan wel zeggen dat langen tijd voor het grootste gedeelte daarmede in de Indische dienst is voorzien.

De meeste nieuw aangebouwde stoomschepen werden naar de Overzeesche bezittingen uitgezonden. De 4^e klasse stoomers, die zoowel voor de landsverdediging als voor de beide Indiën bestemd waren, gingen dien weg even goed als de 1^e, 2^e en 3^e klasse schroefschepen en als de raderstoomers. Van het vrij aanzienlijk getal dezer oorlogschepen was dan ook altijd de helft en meer in de koloniën, en mag men niet meer dan het een vierde stellen, — 6 tot 10 totaal, — dat binnen korten tijd beschikbaar kon gerekend worden voor de verdediging van het land.

Wat de stoomkorvetten betreft, ook deze deden en doen nog voortdurend dienst in Indië. En de stoomfregatten eindelijk — minstens 12 hadden er moeten komen —, in 1857 hadden wij er één, in 1858 twee, en in 1859 drie voor de dienst gereed; een vierde telde eerst in 1864 mede; toen en later waren evenwel altijd een of meer van de andere fregatten in reparatie.

Ik schat dus niet te min, indien ik beweer, dat wij van 1855 tot 1867 gemiddeld slechts over twee stoomfregatten en acht gladdeks schroef- en raderschepen voor de verdediging van ons land hebben kunnen beschikken; terwijl daarbij zij opgemerkt, dat het aantal zeilschepen, groot en klein, aanmerkelijk minder was dan vroeger, en eindelijk, dat daarentegen de macht voor

de binnenlandsche verdediging versterkt werd door drijvende batterijen en flottillevaartuigen. Over beide *deze* soorten van schepen luidt de opinie echter gansch niet gunstig (1).

Dat wij met deze flottille in grootere mate dan vóór de invoering van den stoom inferieur zouden geweest zijn aan eene vijandelijke vloot, wordt algemeen beaamd. In onderscheidene geschriften is dit met klem van redenen gestaafd, als in de opstellen van JANSSEN, NIERSTRASZ, DE ROO VAN ALDERWERELT en een anonyum schrijver in de *Vaderlandsche Letteroefeningen*.

En hebben de verbeteringen in onze kustversterkingen dit vergoed? Ik zie geen kans om dit te bewijzen, te minder, aangezien ik mij overtuigd houd, dat die verbeteringen voor de kustbatterijen zelve in de verte niet hersteld hebben, wat deze door den stoom aan overwicht op de schepen verloren hadden. In den tijd van de zeilschepen was het vuur dier versterkingen zoo hoogst gevaarlijk, omdat de vijand het niet in zijne macht had, om de batterij in korten tijd voorbij te zeilen, of het gevecht tegen haar te regelen. Nadat echter de stoom het voortdrijvend middel is geworden en vooral de schroef algemeene toepassing heeft verkregen, waardoor de machine en voortstuwer zich beneden de waterlijn bevinden, is de vijand er zoo goed als meester van om de vroeger zoo gevaarlijke passages te passeeren, om het vuur der kustbatterijen het hoofd te bieden, daar hij het schip in staat

(1) In 1842: 29 linieschepen, fregatten en korvetten.

20 brikken en schoeners + 9 koloniale schepen.

5 stoomschepen.

Hiervan in dienst: Ned. 8 fregatten, 2 brikken, 2 stoomschepen.

" " " Oost 4 " 10+9 " 2 "

" " " West 1 " 6 " 1 "

In 1854: 29 linieschepen, fregatten en korvetten.

25 brikken en schoeners.

20 stoomschepen.

Hiervan in dienst: Ned. 6 fregatten, 5 brikken 3 stoomschepen.

" " " Oost 6 " 11 " 10 "

" " " West 1 " 5 " 1 "

In 1866: 20 linieschepen, fregatten, drijvende batterijen en korvetten.

9 brikken en schoeners.

53 stoomschepen.

Hiervan in dienst: Ned. 5 fregatten, 2 brikken, 7 stoomschepen.

" " " Oost 2 " 2 " 24 "

" " " West 0 " 0 " 3 "

stelt de voor de batterij nadeeligste positie in te nemen, en van plaats te veranderen wanneer het noodig is.

Ik herhaal het: de kustversterkingen waren volgens mij onvoldoende; zij misten genoegzaam verdedigingsvermogen, en in het niet algemeen erkennen daarvan, zie ik juist de nadeeligste zijde van den toestand, waarin Nederland, vóór het tijdvak van de pantsering, met betrekking tot de kustverdediging verkeerde. De verandering dier denkwijze, een gevolg van de verschijning der pantserschepen, beschouw ik dan ook als van het grootste gewicht.

Dat er in het meergenoemde tijdvak zoo weinig kon gerekend worden op het aandeel in de kustverdediging door de zeemacht, is niet tegen te spreken; maar men moet het onregtvaardig noemen, indien bij het gispen van dien toestand wordt aangehaald, dat de Marine-begrooting 12 jaren lang (1855—1867) niettemin gemiddeld drie millioen hooger is geweest dan voorheen.

Ik acht het niet onbelangrijk, om bij dit punt een oogenblik stil te staan en aan te toonen, in hoeverre men het budget van Marine, sedert het in gebruik komen van de stoomschepen, op rekening moet stellen van de verdediging van het land. Dit toch vraagt een blik te slaan op de diensten der Marine in de koloniën, waarbij ik op lichtzijden van den stoom kan wijzen.

Onze zeemacht bestond in Oost-Indië in 1842, het jaar van de opheffing der koloniale Marine, uit 2 stoom- en 21 zeilschepen. Van de laatste soort behoorden er 4 tot de klasse der fregatten en korvetten en 17 tot de kleine vaartuigen, voor de grootste helft koloniale schoeners.

Het aanvankelijk kleine getal stoomschepen vermeerderde in de eerstvolgende zes jaren tot 7, en in Januari 1855 was het tot 11 geklommen. Van de zeilschepen varieerde in dit 13jarig tijdvak het aantal tusschen 2 en 7, en verminderde dat der schoeners en brikken geleidelijk van 17 tot 11; de koloniale vaartuigen kwamen meest onder de bijl.

Vergelijkt men deze macht met die, welke wij buiten de koloniën van onze Marine in dienst hebben gehad, en bedenkt men dat het grootste gedeelte der voor materieel uitgetrokken gelden aan den bouw van stoomschepen is besteed, die meerendeels in de Oost dienst deden, dan meen ik te mogen stellen, dat in

1842 het $\frac{1}{3}$ gedeelte en in 1854 de helft van het budget der Nederlandsche marine op rekening moet worden gesteld van de Zeemacht, welke in Oost-Indië dienst deed. De jaarlijksche begrooting heeft in dit tijdvak ongeveer f 5 500 000 bedragen, en brengt men ook in rekening dat de jaarlijksche koloniale bijdrage tot 1852 beneden de f 1 250 000 is gebleven en in 1854 is geklommen tot f 1 750 000, dan krijgt men voor de kosten der marine in Indië in 1842, in ronde getallen, f 3 100 000 en in 1854 f 4 500 000.

Deze opgave van cijfers doet reeds eene belangrijke vermeerdering der uitgaven zien. Veel sterker is die echter in de volgende twaalf jaren, waarin de zeilschepen, met uitzondering van de wachtschepen en het opnemingsvaartuig *de Pylades*, geheel door de stoomschepen werden vervangen, en de fabrieken en werven, noodzakelijk voor de reparatiën, zulk eene aanmerkelijke uitbreiding verkregen.

De Indische dienst verbruikte in dien tijd zeker ook de helft, zoo niet een nog grooter gedeelte van het Nederlandsche budget, hetwelk gevarieerd heeft tusschen f 7 314 334 en f 9 083 589 — in 1859 steeg het door een suppletoire begrooting tot f 10 249 025 — dat in 1866 f 9 043 046 bedroeg. De jaarlijksche uitgaven van wege de koloniën gedaan, vermeerderden tot een bedrag van ongeveer f 7 475 965; hiervan trek ik echter af de som van f 1 863 311, als niet uitsluitend voor de Nederlandsche marine besteed. Ik krijg alzoo voor de kosten der marine in Oost Indië in 1866 f 10 100 000, en deze som vergelijkende met de uitgaven van 1842, ziet men eene vermeerdering van zeven millioen gulden.

Deze buitengewone uitzetting van kosten, met ruim twee kapitalen, terwijl het aantal schepen slechts met 5 stuks en de bemanning der vloot met $\frac{1}{3}$ vermeerderd was (op 1 Januari 1867 telde het eskader 4 zeil- en 24 stoomschepen, bemand met 3100 koppen), is grootendeels aan de invoering van den stoom te danken. Getrokken stukken waren er, in de laatste twee, drie jaren, twaalf en gros op de vloot voorhanden en van gepantserde schepen was nog geen kwestie.

Van de renten, welke de genoemde verhoogde uitgaven hebben afgeworpen, noem ik u :

1°. — maar dit geldt voornamelijk het tijdvak, toen er nog

geene particuliere stoombootdienst in Indië bestond — de snellere gemeenschap tusschen Java en de buitenbezittingen en tusschen de laatste onderling;

2°. het gemakkelijk maken van de politieke missiën van de burgerlijke ambtenaren;

(Het te dikwerf gebruiken van de Marine voor deze twee diensten heeft hare ware bestemming immer tegengewerkt.)

3°. het drie- en viermalen meer vertoonen van de vlag, en daardoor beter verzekeren van ons gezag;

(Zeer noodzakelijk vooral door de vergrooting van het Nederlandsche grondgebied, en misschien ook wel doorden vooruitgang in de zoogenaamde beschaving der inlandsche bevolking.)

4°. de uitbreiding der hydrographische kennis;

5°. het voor driekwart uitroeijen of verdrijven der zeeroovers;

en 6°. het belangrijke aandeel dat de Marine gehad heeft in de drie Balische expeditiën, die op Borneo's westkust en in de Z.O. afdeeling van dat eiland, tegen de Lampongs, Timor, Djambi, Reteh, Boni en Nias, en nu nog onlangs op de Westkust van Celebes en tegen Bali; — de expeditie in Japan behoort hier niet rechtstreeks bij.

Dat het voornamelijk de stoomschepen zijn, die daarin de hoofdrol speelden, wordt zeer zeker toegestemd, zonder dat men hiermede wil zeggen, dat de vroegere zeilschepen, de schoeners o. a. geene goede diensten hebben bewezen. Het tegendeel daarvan is genoegzaam bekend, maar de groote afhankelijkheid van wind en stroom eischte immer meer tijd. Moesten we tegenwoordig met zeilschepen in de Indische dienst voorzien, wellicht ware dan het dubbele aantal vaartuigen noodig, dat wij thans aan stoomschepen hebben.

Over het deelnemen van de Marine aan de expeditiën nog eene korte uitweiding. Afscheiden van de diensten, die wij daarbij in den krijg vervullen: met het vuur van de schepen, de gewapende sloepen, de landings-divisie en met het blokkeeren, welke, met uitzondering van het laatste, ook met zeilschepen ten uitvoer zijn te brengen, indien men zich eenmaal op het terrein van den strijd bevindt; afscheiden, zeg ik, van die diensten, is aan het gebruik van de stoomschepen grootendeels de snelle loop van onderscheidene expeditiën te danken, — van zooveel belang,

omdat wij in Indië voor de expeditionnaire troepen zulk een machtigen vijand hebben in het klimaat, — terwijl die korte duur ook finantieel een groot voordeel heeft opgeleverd. De geschiedschrijvers zullen het later door vergelijking met vroegere expeditiën doen uitkomen, welken belangrijken en zegenrijken invloed het bezit der stoomschepen op den loop der latere krijgsgeschiedenissen en op de daaruit voortvloeiende politieke verhouding met onze bezittingen gehad heeft.

Denken wij nu echter aan de positie van de koloniën tegenover een Europeschen vijand, dan moeten wij die lichtzijden laten verduisteren, dan moeten wij andermaal den stoom een nadeel noemen; want voor dat geval zijn wij weder de verdedigers, is onze rol verwisseld, al zijn we ook niet zoo streng tot eene passieve verdediging gedwongen als in Nederland.

De nadeelige zijde treedt dadelijk op den voorgrond, indien men bedenkt, dat het overbrengen van de grootste transporten mogelijk is geworden. En mag daarin veel te voorzien zijn — de vijandelijke macht moet al zeer aanzienlijk zijn, om groot te kunnen heeten tegenover ons talrijk, aan het klimaat gewoon en in den strijd geoefend Indisch leger — maar, waar de wil bij eene krachtige natie bestaat, daar worden de middelen ook gevonden. Aan de Abyssinische expeditie alleen, waarmede nagenoeg geen enkel materieel voordeel behaald is, werd honderd millioen gulden (1) ten koste gelegd, en wat zal men dan niet over hebben voor het bezit van onze rijke koloniën?

Het grootere gemak, waarmede de vijand moeilijke, en voor zijn doel belangrijke toegangen kan binnenkomen — te Soerabaija bij voorbeeld — is bovendien ook alweder in ons nadeel. En nu telt onze marine in Indië wel een *groot* aantal stoomschepen, zoodat men zou verwachten, dat voor een vijand een zeer beduidende scheepsmacht gevorderd wordt — maar wij missen *krachtige* stoomers, eigenlijke stoom-oorlogschepen.

Thans terugkeerende tot de beantwoording der vraag, tot welke verhooging de stoom geleid heeft in het aandeel, dat voor de Marine aan de landsverdediging besteed werd, merk ik op, dat

(1) In de „Bombay Gazette“ wordt daarvoor ongeveer tachtig millioen opgegeven.

men uit de boven gedane opgave kan opmaken, tevens aannemende dat van 1842 tot 1855 ongeveer $\frac{1}{15}$ en in de twaalf volgende jaren nagenoeg $\frac{1}{25}$ van het budget jaarlijks aan de dienst in de West-Indiën ten koste is gelegd: dat men voor het eerste tijdvak gemiddeld 3 300 000 en voor dat van 1855 tot 1847 3 900 000 op rekening moet stellen voor het beschikbaar houden van maritieme macht voor de verdediging van onze zeegaten en rivieren. Het verschil dat deze cijfers aanwijzen, is zeer klein in vergelijking van dat der gemiddelde begrotingen over die tijden; immers van 1842 tot 1855 was het budget 5 500 000 en van 1855 tot 1867 8 500 000 (1), en ik wijs hierop, om de uitspraak te staven, dat er naar evenredigheid van de verhooging van het Marine-budget van 1855 tot 1867 weinig is geprofiteerd voor de eigenlijke verdediging van het land, terwijl vele van de andere zeemogendheden zich in dien tijd en reeds vroeger buitengewoon ontwikkeld, en daarmee in kracht als aanvaller ontzagchelijk veel

(1)			$\frac{1}{15}$ Oost	1 850 000
	1842—	5 500 000	$\frac{1}{25}$ West	350 000
	—1855	2 200 000		
		3 300 000		
	1855	7 500 000	$\frac{1}{15}$ Oost	4 250 000
	1856	7 600 000	$\frac{1}{25}$ West	350 000
	1857	7 300 000		
	1858	8 000 000		
	1859	10 200 000		
	1860	8 800 000		
	1861	8 800 000		
	1862	9 100 000		
	1863	8 200 000		
	1864	8 700 000		
	1865	8 900 000		
	1866	9 000 000		
		10 200 000		
	12 /			
		8 500 000		
		4 600 000		
		3 900 000		

op ons gewonnen hebben, niet alleen door hare machtige stoomvloten, maar ook door de gepantserde schepen die verscheiden staten reeds gereed hadden.

Gelukkig echter is na 1866 de bestemming der voor de Marine uitgetrokken gelden strenger afgebakend geworden; zijn wij beter gewaarborgd, dat hetgeen op het Nederlandsche budget wordt uitgetrokken, ook zal strekken voor de werkelijke verdediging van het land; leidt de richting van het bestuur daarheen, dat wij binnen weinige jaren eene vrij aanzienlijke scheepsmacht zullen hebben, die uitsluitend voor de kust- en rivierverdediging is ingericht, en die inderdaad op de hoogte is van den tijd.

Dat zal vele millioenen kosten! Maar bedenken wij toch, dat wij vóór 1866 zoo goed als machteloos waren, dat wij dit ook zouden geweest zijn, al had de laatste hervorming in het zeewezen niet plaats gehad. Wat vermochten we met die weinige stoomschepen, zwak omdat zij geen voldoende stoomvermogen konden hebben; met die enkele drijvende batterijen welke in de breede zijden ongepantserd waren; met die flottille-vaartuigen, welke in de meeste gevallen, evenals de genoemde batterijen, geene waarde kunnen hebben tegenover stoomschepen? Volgens velen was in 1866 nog veel meer recht voor de bewering, die eenmaal door den Minister ENSLIE werd geuit: „de Marine is in verval”.

Of het eene betrekkelijk al dan niet dure wijze is, waarop hierin eene verandering wordt gebracht, ik zal daarover in geen betoog treden, maar alleen het oordeel van den kapitein ter zee JANSEN aanhalen, hetwelk luidt, dat wij ons goedkooper in verdedigbaren staat kunnen stellen met gepantserd materieel dan met ongepantserde schepen.

Omtrent de invoering der pantserschepen deze opmerking. Men moge zeggen, en dit te recht, met het oog op de positie van het houten schip tegenover de kustbatterijen, bewapend met stukken die granaten voortschoten en waar het gebruik van gloeiende projectielen van ouden datum was, dat het pantseren reeds vroeger wenschelijk is geweest. De beslissende stap in deze heeft gewacht tot de meer algemeene invoering van de granaten aan boord, tot dat de slag van Sinope daarvan de gevolgen had doen zien. En naauwelijks was het ernst geworden met dat pantseren, of het getrokken geschut, waarmede ook reeds proeven

waren genomen, trad op den voorgrond, om die bescherming door een pantser hare waarde te ontnemen.

Diep geschokt in het vertrouwen op zijne weleer zoo krachtige houten stoomvloot, trachtte Engeland die hervorming tegen te houden. Voor een groot gedeelte had die ontzachwekkende *overmacht* hare waarde verloren. Niet dan traag en noode werd het voorbeeld van Frankrijk gevolgd, en het licht voor de hand, dat tegenover Englands zeemacht de kleinere marines in een veel gunstiger verhouding zijn gekomen, hetgeen dus ook Nederland geldt, maar welk voordeel het zich eerst mag toerekenen, indien zijne pantservloot voltooid zal zijn.

Moge uit het reeds gezegde nopens de pantserschepen mijne overtuiging zijn gebleken, dat hunne invoering betrekkelijk voordelig voor Nederland gewerkt heeft; ik hoop dat ook het volgende daartoe leide.

Vóórop zij hier weder gesteld het feit, dat het in gebruik komen van de pantserschepen niet op zich zelf staat; dat het gepaard is gegaan met de invoering van het getrokken geschut, de torpédo's en de versperringen, van welke zaken, volgens mij, de eerste *gedeeltelijk* en de andere *geheel* in ons voordeel zijn.

Gaan wij nu na wat de positie is van een pantservloot in vergelijking met de houten stoomvloot tegenover de kustbatterijen. Van de stoomschepen is pertinent gezegd, dat zij alle passages zullen forceeren, dank zij hunne stoomkracht. De gepantserde schepen hebben dit stoomvermogen ook, en zijn zoogenaamd ondoordringbaar bovendien. Moet hieruit nu volgen dat de pantservloot een verdedigd vaarwater nog *gemakkelijker* zal binnendringen?

Ik geloof niet, dat men dit zoo gereed kan toegeven. Van de houten stoomschepen, bewapend met een groot aantal vuurmonden, mocht men een overstelpend vuur verwachten; de batterij van eenige weinige bodems, aan eene zijde, equivaleerde, overtrof zelfs die van onze krachtigste kustversterkingen. En zal dat in het vervolg nog zoo zijn? Ik zou het alleen toestemmen, indien de vijand uitsluitend breedzijde-schepen aanvoerde met stukken van geen grooter kaliber dan 60 pond en 20 duim glad en 16 duim getrokken, maar dan toch in mindere mate, omdat het aantal der stukken altijd kleiner zal zijn dan op de houten schepen.

Hebben wij evenwel met breedzijde-schepen te doen, die zwaar

getrokken geschut van 9 inches voeren, of met monitorschepen, gewis zal dan een grooter aantal oorlogsbodems noodig zijn om de meerderheid in geschut te kunnen hebben tegenover de kustbatterijen. En men bedenke wel, dat er van dat zware geschut *moet* aangevoerd worden, dat men *moet* vervallen in schepen met een gering aantal vuurmonden, omdat zij behalve de kustbatterijen ook gepantserde schepen te bestrijden zullen hebben.

Eens aannemende, dat de vijandelijke pantservloot uit verschillende hier bedoelde soorten van schepen zij zamengesteld, dan kan ik veilig de raming maken, dat deze vier- tot zesmaal (1) minder stukken in actie zal hebben dan een vloot van houten schroef-fregatten, die evenveel geld heeft gekost. En ziedaar eene vergelijking in het nadeel van den aanvaller.

Nog sterker spreekt dit, wanneer wij ook nagaan dat de snelheid van het vuur der pantserschepen, vooral met die zware vuurmonden, minstens tweemaal overtroffen zal worden door die van het vuur der houten stoomschepen.

Maar ik moet daarentegen ook wijzen op een zeer belangrijk voordeel, dat het nieuwe materieel aan den vijand geeft, de betere trefzekerheid namelijk, die op groote afstanden gedeeltelijk zal vergoeden, wat aan talrijkheid van kanonnen en snelheid van schieten verloren is.

En in de tweede plaats noem ik daarbij het grooter vernielingsvermogen van elk rakend projectiel. Ik hecht hieraan echter in zoo ver die groote waarde niet, omdat dit voor het demonteeren van de stukken met hunne bemanning niet noodig is en omdat de borstweringen meerendeels aarden wallen zijn, waartegen het vernielingsvermogen van die groote projectielen betrekkelijk weinig kan uitwerken.

(1) 15 houten schroef-fregatten (à f1 200 000, totaal f18 000 000) van 41 stukken, hebben aan iedere zijde $15 \times 21 = 315$ stukken.

	te zamen				
	ton	mill. stukken			
1 br. z. gep. schip	8000	5	41	geeft	21
2 " " "	4000	5	42	"	22
2 " " "	2000	3	16	"	8
2 ramtoren	2000	3	4	"	4
2 " "	1000	2	4	"	4
		18			59 stukken.

Voor batterijen als Kaap Hoofd, met voor den vijand zichtbaar metselwerk, zal ik dit natuurlijk niet volhouden, daargelaten dat dit ook reeds in den tijd van de gladde kanonnen eene zwakke zijde van de batterij is geweest.

De verdediger heeft op zijne beurt natuurlijk dezelfde voordeelen van het getrokken geschut als de aanvaller. Voor hem zijn zij zelfs van eene grootere waarde. Zoo is, bij voorbeeld, het grootere vernielingsvermogen van het projectiel voor hem eene dringende noodzakelijkheid, omdat hij in werkelijkheid een sterker weerstandbiedend doel te vernielen heeft dan voorheen het geval was. En wat het nadeel betreft van de vermindering in aantal stukken, die met de invoering der nieuwe strijdmiddelen is gepaard gegaan, dit weegt voor de kustbatterij minder zwaar dan voor de vloot. Ik raamde die vermindering namelijk voor de laatste op $\frac{1}{3}$ en voor de kustbatterij behoeft men baar op niet meer dan $\frac{1}{3}$ of hoogstens $\frac{1}{2}$ te stellen (voor het aanbrengen van traversen, welke intusschen vroeger evenzeer noodig zijn geweest, — dat de stukken zoo buitengewoon veel verder uit elkaar moeten staan dan vroeger, wordt niet toegestemd). En zijn de kustbatterijen voor uitbreiding vatbaar, de vermindering van het aantal kanonnen behoeft dan natuurlijk in het geheel niet plaats te hebben.

Nog in een ander opzicht verkeeren de verdedigingswerken aan de kust in een gunstigen toestand. Ik zeide straks, dat de gepantserde vloot een veel minder overstelpend vuur op hen zou kunnen aanrichten; daaruit volgt dan ook het voordeel, dat de verdediger langer en met meer kalmte het vuur van zijne zijde zal kunnen onderhouden. Men mag hierop tegenwoordig, dunkt mij, meer vertrouwen dan vroeger; ja, ik zou haast zeggen, dat dit voor een gedeelte opweegt tegen de mindere zekerheid, die men thans zal hebben voor het doorboren van een vijandelijk schip, terwijl ik bovendien niet inzie, dat dit laatste in het tijdvak vóór het pantseren zulk een uitgemaakte zaak was. Er wordt tegenwoordig zoo vaak gezegd: de schepen zijn ondoordringbaar; de kustbatterijen kunnen weinig of niet schaden. Als een der gewichtige uitkomsten van den Amerikaanschen burgerkrijg, is in bijna ieder militair tijdschrift uit het belangrijk werk van VON SCHILHA overgenomen, dat kustbatterijen alléén eene gepantserde vloot de passage van een vaarwater niet kunnen

beletten. Maar is dit vroeger dan anders geweest, toen de schroefschepen nog niet gepantserd waren? Volgens mij niet, en ik deed dat reeds als mijne overtuiging uitkomen. Ik hecht er intusschen meer aan, om hier eene aanhaling te doen uit het bekende werk van den Kapitein ter zee M. H. JANSSEN, „*De omwenteling van het Zeewoeren* (1).” In eene beschouwing over het stoomschip in gevecht, zegt de schrijver: „Men achtte het mogelijk om onder stoom elken doorgang te forceeren, hoe sterk die ook van den wal verdedigd mogt zijn, mits men na den doortocht buiten het vuur van den wal kon komen. Men verwachtte niet, dat dit zonder verliezen zou kunnen geschieden, maar, daarop rekenende, vertrouwde men overal te kunnen doordringen. Dit werd dan ook als grondstelling in Frankrijk aangenomen bij het aanleggen van kustverdedigingen. Men moest trachten een stoomvloot door versperringen als anderszins onder het vuur der batterijen van den wal te houden, en waar dit niet kon geschieden, moest men batterijen aanleggen, daar waar men niet wilde dat de vijandelijke schepen de kust naderden of zich ophielden.”

Ook zij in herinnering gebracht, dat de mededeelingen van den heer STIELTJES in zijne belangrijke lezing over de kustverdediging, aan velen niet den indruk hebben gegeven, dat men het als bewezen moet aannemen: dat de gepantserde schepen alleen zoo veel schade aan de kustversterkingen hebben berokkend.

Terugkomende op het punt van de ondoordringbaarheid, begin ik met te verklaren, dat het er natuurlijk ver van af is, dat ik met het aangevoerde zou willen beweren dat de zware getrokken vuurmonden dezelfde waarde zullen hebben tegenover het gepantserde, als het vroegere gladde geschut tegenover het houten boord. Trouwens, ik stemde reeds eene minder zekere uitwerking van het rakende schot toe.

Men moet die uitkomst van het getrokken projectiel tegen gepantserde schepen vooral zoo onzeker beschouwen, omdat de richting waarin het treft, zulk een buitengewonen invloed oefent. Geven de proeven tegen pantseringen dikwerf voor het geschut zeer gunstige resultaten, de gevolgtrekkingen, die er uit worden afgeleid, zal men in den regel niet dan met omzichtigheid moeten

(1) Zie bl. 41.

aannemen. Al wordt een schijf doorboord op een afstand van 200 yards, — bij gebruik van eene *zwakke* lading, welke het projectiel geen grooter trefsnelheid op dien afstand geeft dan die, welke het op 1000 yards heeft, bij aanwending van de *gewone* lading, — men mag het daarom niet als eene uitgemaakte zaak stellen, dat het projectiel met de gewone lading ook een *schip* op 1000 yards zal doorboren, wanneer de schijf een deel van het boord voorstelt. En dergelijke gevolgtrekkingen leest men toch dikwerf. Op het verschil dat men mag verwachten in de richting waarin het projectiel in het laatste geval zal treffen, wordt niet veel acht gegeven, en zoo wordt de uitwerking van het getrokken geschut meestal overdreven voorgesteld.

De onzekerheid voor de doorboring van het harnas toegegeven, beschouw ik niettemin de met gegroefde kanonnen van groot kaliber bewapende kustbatterij als een krachtigen tegenstander van het gepantserde schip; vooral met het oog hierop, gelijk reeds gezegd werd, dat het in den nieuwen stand van zaken, minder bezwaarlijk zal zijn, om de meerderheid in artillerie voor de kustversterkingen te verkrijgen. De Amerikaansche Schout-bij-nacht PORTER, zegt positief: „De waarde der fortificatie-werken te lande is in het minst niet verminderd; hunne waarde is integendeel grooter dan ooit, indien zij maar goed zijn gebouwd en ingericht.”

En moge dit in strijd zijn met zienswijzen die gedeeld worden, over de gevechten van kustbatterijen en schepen in den meer genoemden Amerikaanschen oorlog, — ik voer daartegen aan, dat deze geen zuiveren maatstaf geven, omdat de Amerikanen weinig of geen getrokken geschut gebruikt hebben. Ja men zou er toe komen om een zeer gering denkbeeld van de Amerikaansche artillerie te krijgen, indien men als waar moest aannemen, wat in het *Mechanic's magazine* van den 29 Maart l.l. staat opgeteekend. Immers men leest daar: „Generaal GILMORE vermeldt, dat gedurende het beleg van Morris-eiland 22 groote kanonnen het grootste nantal was dat te gelijk opgesteld is geweest, en dat er niettemin 50 gedurende het beleg zijn gesprongen. Admiraal PORTER zegt, dat al de Parrott-kanonnen op de vloot zijn gebarsten tijdens den aanval op fort Fisher. Alleen van de vernieling van 5 dezer kanonnen, tijdens het eerste bombardement, waren

45 man het slachtoffer, terwijl de vijandelijke projectielen er slechts 11 deden sneuvelen en verwonden. De strijd bij fort Fisher was de eenige gelegenheid gedurende den oorlog, waarbij getrokken kanonnen van groot kaliber eenigen tijd lang, snel en aanhoudend in werking zijn geweest.

Geen oogenblik aarzel ik intusschen om te beamen, dat de kust-batterijen alléén eene talrijke gepantserde vloot de passage van een vaarwater niet kunnen beletten. Versperringen en torpédos reken ik ter medewerking ongetwijfeld voor de verdediging als eisch. Maar ik zie daarin dan ook verdedigingsmiddelen, waardoor wij veel in kracht kunnen winnen, verdedigingsmiddelen, die in het tijdvak van de houten stoomschepen evenzeer noodig zijn geweest als thans, die eerst, dank zij de vrees voor overmacht van gepantserde schepen, voor algemeene toepassing in het leven zijn geroepen.

Of wij de versperringen en de torpédos zullen *kunnen* aanwenden, dit is een tweede. Voor menig diep en breed vaarwater zullen de bezwaren zeer groot, voor sommige onoverkomelijk zijn.

Aan vaste versperringen zal men niet denken. De kans op het welslagen van vlot-versperringen is zeer twijfelachtig. Alleen van het gebruik van touwen versperringen zal men op eenige plaatsen goede uitkomsten mogen verwachten (1).

Ook voor de torpédos meen ik, dat wij ons hier mede mogen vleijen, al is er nog veel in te voorzien, evenals voor de versperringen, eer dat men zekerheid heeft, welke soort en hoe en waar zij aangewend moeten worden. Veel hebben we in dit opzicht echter voor op Amerika, waar men onvoorbereid, overhaast eene beslissing voor de torpédos moest nemen, en waar men desniet-tegenstaande, zonder dat men als het ware eenige ondervinding vooraf had opgedaan, zulke belangrijke uitkomsten heeft verkregen. Ik breng hierbij in herinnering de woorden van den Heer NIENSTRASZ (2), uitgesproken in zijne laatste rede over de Maritime strijdmiddelen, luidende dat gedurende den Amerikaanschen burgerkrijg de torpédos alléén meer schade tegen de oorlogsbodems

(1) Zie Verslag der bijeenkomst van 27 Nov. 1868, bl. 68.

(2) Zie Verslag der bijeenkomst van 28 Febr. 1868, bl. 102.

hebben aangericht, dan al het geschut van de kustbatterijen en de schepen.

Het zelfde wat ik van de torpédos en versperringen zeide: dat de vrees voor de overmacht van gepantserde schepen hen in het leven heeft geroepen, maar dat zij reeds in het tijdvak van de houten schroefschepen noodig zijn geweest, ditzelfde is ook mijne vaste overtuiging voor vele der voorstellen, die gedaan zijn door de Speciale Commissie tot herziening der kustverdediging van 1864. Om U deze mijne denkwijze nader toe te lichten, treed ik in enkele bijzonderheden over de positie Helder.

Ik vestig hiertoe uwe aandacht op deze kaart, die de genoemde positie voorstelt (1), en begin met de bestaande werken aan te wijzen, hoezeer ik ook weet dat die versterkingen U bekend zijn, even als dat ik overtuigd ben dat de hoofdzaak van hetgeen ik nader zal aanvoeren geen nieuws voor U kan wezen. Mijne beschouwing strekt trouwens alleen om mijne meening te staven, dat reeds vroeger bijzondere maatregelen noodig zijn geweest om in de kustverdediging te voorzien.

Aan het einde van de haven het Nieuwe Diep liggen de forten Oost- en Westoever. Zij verdedigen den toegang tot het Noord-Hollandsche Kanaal, en het eerste, Oostoever, kan bovendien vuur geven op de opening der haven (2).

Ter linker zijde van deze monding heeft men de batterij Wierhoofd, 300 el westelijker Prinses Louise, en nog 600 el verder Oostbatterij. Deze werken zijn opgeworpen op den dijk, die westwaarts naar Kaap Hoofd loopt: Prinses Louise achter en de beide andere batterijen vóór de kruin. Het zijn eenvoudige kustbatterijen, die rondom eené palissadeering hebben als eenige bescherming tegen bestorming, en hiermede dan ook alleen in de keel zijn gesloten. Zij kunnen vuur richten op de reede; van Oostbatterij, als te ver verwijderd, kan dit echter niet zeer werkzaam zijn. Wierhoofd flankeert bovendien den dijk met een paar stukken.

(1) Op van de ware grootte. Eene afbeelding hiervan, die natuurlijk sterk verkleind zou moeten zijn, is niet bij het verslag gegeven, omdat de plaat n°. 4 van den Heer STIELTJES, bij het verslag gevoegd van den 20 Januarij II., voldoende is voor de lezers om de beschrijving te volgen.

(2) De afstand tot dit punt bedraagt echter 2000 el.

Van het fort Erfprius, een weinig beoosten Kaap Hoofd en meer naar binnen gelegen, kan alleen het zeefront (1) en de rechter-face van diens rechter-bastion tegen eene naar de reede binnendringende vloot ageeren. Hoe dit fort overigens moet dienen, in verband met fort Admiraal Dirks en Westoever, voor de verdediging aan de landzijde, ga ik met stilzwijgen voorbij.

De batterij Kaap Hoofd, op den hoek van dien naam aangebracht, is in de keel wel gedeeltelijk open, maar wordt gedekt door het front Huisduinen (2) met zijne voorwerken, uit welke laatste men vuur kan brengen in de gracht, die zich voor de linker-face van de batterij bevindt; langs de rechter-face, waar men een steenen muur heeft, kan dit geschieden uit een paar lichte stukken, op te stellen in de linker-face van het zeefront. De batterij ligt 2200 el verder westwaarts dan Oostbatterij; zij bestrijkt een gedeelte van het Schulpengat en het Breewijd, en kan vuur geven op de Helsdeur.

Het fort Kijkduin, 1400 el zuid-zuid-west van Kaap Hoofd, dient tot verdediging van het Schulpengat. Het is klein maar stormvrij. Van den vuurtoren, die in het midden staat en voor den vijand een gemakkelijk te beschieten doel zou zijn, is een paar jaar geleden bekend gesteld, dat hij in oorlogstijd zal worden afgebroken, omdat de vijandelijke projectielen, die steenen wanden trefende, zoo buitengewoon gevaarlijk zouden worden voor den verdediger. Het fort heeft aan de zeezijde eene belangrijke kustbatterij, bewapend met 15 kanonnen. Drie hiervan, in de zuiderflank, dienen voor het tegemoetkomend vuur. Meerendeels zullen zij voor het evenwijdige vuur strekken, en verder moet de batterij vooral het door Kaap Hoofd op de Rug (3) gerichte vuur versterken.

Mag men nu echter verwachten dat de versterkingen van Kijkduin en Kaap Hoofd doel zullen treffen; dat zij in de daad eene vijandelijke stoomvloot het binnendringen zullen beletten? Ik geloof het niet.

(1) Nagenoeg evenwijdig gericht met den genoemden dijk.

(2) Het front van fort Erfprius, dat naar Huisduinen is gekeerd.

(3) De drempel van het Schulpengat, het ondiepe gedeelte, waar dit vaarwater overgaat in de Helsdeur.

Indien men aanneemt dat een schip midden vaarwaters het Schulpengat doorstoomt met eene vaart van 12 mijl — dat is met eene snelheid van 370 el per minuut — en dat het werkzaam uur op een afstand begint van 1800 el, dan toonen de bijzonder gemerkte punten op de kaart de plaatsen aan van het vaartuig, na verloop van de 1^e, 2^e, 3^e enz. minuut, nadat het onder het vuur van Kijkduin is gekomen. Hierbij is ondersteld dat het schip kort bewesten de plaats stoomt, waar zich thans de ton „de Zwemmer” bevindt, en het daarna noordelijk houdt tot de ondiepten van de Laan. Van de 3^e tot de 4^e minuut wordt de afstand tot Kijkduin het kleinst, maar is hij toch nog 900 el; het schip komt dan tevens binnen het bereik van Kaap Hoofd op 1800 el. Tot deze batterij wordt de afstand niet kleiner dan 1800 el (5^e tot 6^e minuut), om weer toe te nemen tot 1800 (9^e minuut), terwijl die tot Kijkduin dan reeds 2300 el bedraagt. Vervolgt het schip nu op een paar honderd el bezuiden de Laan zijne koers, ongeveer oost-noord-oost, dan neemt de afstand tot Kaap Hoofd andermaal af. Na de 11^e minuut is hij het kleinst, 1400 el, en daarna verwijderd de genoemde koers het schip snel, zoo van Kaap Hoofd als van het Zeefront van Erfprins, en men kan veilig zeggen dat het van hare kanonnen, met gladdes ziel, niets meer te duchten heeft.

Stellen wij nu verder dat eene vloot van 30 schroef-fregatten achter elkander den zelfden weg volgt, en dat die, de tusschenruimte medegerekend, eene lengte beslaat van 4500 el, zoodat het laatste schip overal 22 minuten later passeert dan het eerste, dan laat het zich gemakkelijk berekenen dat er totaal niet meer dan een 240 schoten op de vloot gelost zullen worden (1). Gemiddeld zou dus elk schip 8 projectilen in den romp kunnen krijgen. Bedenken wij evenwel, dat het hier glad geschut geldt; schieten op in beweging zijnde doelen, gehuld in rook en kruid damp, en richten voor onbekende afstanden, grooter dan 900 el — dan

(1) Bewapening in 1853.

	Te gemoetkomend.	Voorbijgaand.	Vervolgend.
Kijkduin	3 l. k. 36 pd.	10 gr. k. 22 dm.	2 l. k. 36 pd.
Kaap Hoofd	4 " " " "	16 " " " "	4 " " 24 "
Zeefront Erfprins	4 " " " "	4 " " " "	

geloof ik niet dat men op meer dan 10% treffers mag rekenen. Door elkaar genomen, zou bijgevolg ieder schip door één projectiel geraakt worden, en men moet dus wel verwachten dat eene stoomvloot, niettegenstaande het vuur der genoemde versterkingen, zich zonder buitengewone schade een weg zal banen naar de reede.

Blijven de schepen den oostelijken koers houden, tot dat zij den havenmond door het zuiden hebben, en wordt daarna eerst op de reede aangestuurd, dan is het duidelijk dat zij niet binnen het werkzaam vuur van Oostbatterij komen. Zij zullen bovendien zoodanige stelling kunnen nemen, dat Prinses-Louise-batterij door die van Wierhoofd gemaskeerd wordt. Prinses-Louise-batterij intusschen is eerst na 1857 gemaakt, en Wierhoofd had toen nog slechts 8 stukken in batterij. Kan er dus wel quaestie bestaan dat eene vijandelijke vloot in dien tijd gcene veilige ligplaats op de reede zou gehad hebben; dat het vuur van die ééne kleine kustbatterij niet tot zwijgen zou gebracht zijn?

Daarna zijn eenige verbeteringen aangebracht: de Prinses-Louise-batterij opgeworpen; Wierhoofdbatterij vergroot en bewapend met 20 stukken (de meeste getrokken 30-ponders); het profiel van Kaap Hoofd verzwaaard en met een revetementsmuur voorzien; de batterij eene kleine uitbreiding gegeven en eenige stukken vervangen door getrokken vuurmonden van 30 pond, even als in Kijkduin, Ersprins en Oostbatterij; terwijl ook eenige mortieren in de bewapening werden opgenomen.

De heer STORM VAN 's GRAVESANDE heeft bij de discussie van den 29sten Januarij ll. deze verbeteringen voor den stand van zaken van 1857 tot 1861 voldoende genoemd (1). Ik kan dat niet toestemmen. De heer STORM heeft trouwens ook gezegd dat de tegenwoordige kustbatterijen op den Helderschen Zeedijk niet in den rug gedekt zijn tegen aanvallen door vijandelijke landingstroepen; dat hierin noodzakelijk voorzien moet worden; dat uit de nieuwe batterij op het Wierhoofd geen genoegzaam vuur kan worden aangevoerd op het buitentalud van den Helderschen Zeedijk; dat een fort op de Harssens volstrekt noodzakelijk is (2).

(1) Zie Verslag bl. 126.

(2) Zie Verslag bl. 125.

Nu begrijp ik niet, waarom deze verbeteringen thans (1) wel, en weinige jaren vroeger niet noodig zijn geweest. Met het oog op het land en zij bij voorbeeld opgemerkt, dat men met de houten stoomvloot, door hare grootere bemanning, nog eerder eene landing kon verwachten dan later van de pantserschepen. Ook kan ik mij niet anders voorstellen, dan dat het fort op de Harssens vroeger evenzeer noodig is geweest als nu.

Betreffende de inrichting van laatstgenoemd werk en de andere voorgestelde forten, werd in onze meergenoemde vergadering van den 29sten Januarij het wenschelijke van aarden wallen aangevoerd (2). Ik moet dit tegenspreken ten aanzien van den eisch der stormvrijheid, en noem voor de forten op de Harssens, Laan en Zuidwal een gepantserden toren beter dan een aarden werk (3).

Het fort op de Laan zal geen groot voordeel opleveren. De waarde intusschen, die het voor de versterking van de Heldersche positie kan hebben, in het bijzonder tegen het indringen eener vloot tegen de reede, zal grootendeels te danken zijn aan het getrokken geschut. Hierdoor immers kan het samenwerken van het vuur van het fort met dat van Kaap Hoofd eenige kracht geven.

Verder zij opgemerkt, dat, ofschoon ik in dat, geïsoleerde, verwijderde fort geene absolute sterkte zie, ik het niettemin van belang beschouw tegen het binnenkomen van den vijand door het Westgat. Het is wel te denken dat hij het Schulpengat zal verkiezen — voor de veilige navigatie, vooral omdat men de tonnen en bakens zal wegnemen, — maar men mag daarop niet rekenen. De drempel van het Westgat wordt duurzaam dieper, en zoo kan de vijand ook langs dezen weg binnenkomen, waardoor fort Kijkduin in het geheel geen nut zou hebben en ook Kaap Hoofd in waarde zou verliezen. Hij zal daartoe echter niet zoo spoedig besluiten, indien hij weet dat hem ook van de Laan een werkzaam vuur uit getrokken vuurmonden wacht.

Bovendien zal dat fort nog het voordeel geven, van de schepen

(1) In 1864 eigenlijk, het jaar waarin het rapport der laatste commissie tot het herzien van de kustverdediging werd uitgebracht.

(2) Door den heer HOOGENOOP. Zie Verslag bl. 133.

(3) De heer STORM heeft dit vollediger toegelicht. Zie Verslag bl. 121.

te dwingen, dicht onder het vuur der batterij van Kaap Hoofd en van het Zeefront van Erfprins te passeeren.

Niettegenstaande dit alles blijft het fort in quaestie met evengenoemde batterijen en fort Kijkduin, volgens mij, eene zwakke buitenlinie uitmaken, omdat eene stoomvloot ze altijd zal kunnen forceeren. Ik begrijp evenwel dat men haar moet houden, aangezien men den vijand het binnenkomen anders positief gemakkelijk zou maken.

Van een zekerder nut beschouw ik de meer naar binnen gelegen punten Wierhoofd en Harssens. De op de eerste plaats bestaande batterij moet natuurlijk gesloten en uitgebreid worden. Voor den bouw van een fort op het andere punt, aan de oostzijde der monding van de haven, bestaat geloof ik alle waarschijnlijkheid. Zijn deze versterkingen met een groot aantal getrokken kanonnen van zwaar kaliber bewapend, dan heeft eene gepantserde vloot, die tot de reede is doorgedrongen, een krachtigen tegenstand van haar te verwachten. De vijand zal dezen niet lichter achten. Wij zullen ons langduriger en met meer succès op dit punt kunnen verdedigen, dan in den vroegeren stand van zaken mogelijk ware geweest.

Bij het bespreken van het fort op de Harssens heeft de heer STIELTJES gezegd, dat dit zoodanig moet zijn ingericht dat het tevens eene reversbatterij is (1). Ik zou dit willen toestemmen, maar opper twijfel of de reversbatterij wel van eenig nut kan zijn. Immers zij zal haar vuur moeten richten op schepen, die de haven zijn binnengeloopen. Maar kan men wel aannemen dat de vijand zich hieraan zal wagen, zoo lang de verdediger de versterkingen aan de monding der haven bezet heeft? En zijn deze eenmaal verlaten, dan is er ook geene quaestie van het ageeren met eene reversbatterij.

Aan het fort op de Hors hecht ik weinig. Ik zie daarin geene versterking van eenig belang, om reden van den grooten afstand, over de 3000 el, tot de meest nabij gelegene der andere forten. Natuurlijk zou dat fort echter waarde kunnen hebben voor de verdediging tegen een verder doordringen naar de Zuiderzee of

(1) Zie Verslag bl. 142.

tegen een vijand, die zich door het Vlie een weg naar de Helderse positie baant.

Terugziende op hetgeen ik over de verdediging van de stelling in het midden bracht (ik treed niet in een bespreken van hare al of niet noodzakelijkheid), zij ten slotte als mijne overtuiging herhaald, dat de positie Helder door de invoering van de stoomschepen grootendeels hare kracht heeft verloren; dat het in gebruik komen van de pantserschepen gedwongen heeft dit te erkennen; dat, dank zij het ontzag voor die sterkere aanvalsmiddelen, er verbeteringen in de werken zullen worden aangebracht, die reeds zoo lang noodzakelijk waren; en dat wij, na uitvoering van de daartoe beraamde plannen, langduriger en meer afdoende tegenstand zullen kunnen bieden, dan gedurende het tijdvak van de houten stoomschepen mogelijk zou zijn geweest.

Tot hiertoe bepaalde ik uwe aandacht grootendeels op marietiem gebied en de kustverdediging, wilt mij die nu ook nog schenken voor een korte beschouwing van den invloed der nieuwere strijdmiddelen te land.

Met betrekking tot de finantiën valt het uitspreken van eene opinie natuurlijk al weder gemakkelijk. De verhoogingen van het Oorlogsbudget wijzen haar duidelijk aan: stukken als de getrokken 24 duimers maken aanzienlijke wisseltrekkingen noodig, en voor de invoering van een geheel nieuw getrokken achterlaadgeweer zal dit gewis ook gelden.

Laat men nu hierop volgen de vermelding van het feit dat ook andere natiën hunne wapenen hebben hervormd; en voert men daarbij als zijne overtuiging aan, dat wij dus weder op gelijken voet tegenover elkander staan als voorheen; dan is het niet te verwonderen, indien men hierop de bewering hoort volgen: „al dat geld voor de hervorming der strijdmiddelen is voor niet uitgegeven; het ware te wenschen dat men het trekken der vuurwapenen nimmer had uitgevonden.”

Deze beschouwing vindt bij velen, ook bij deskundigen, ingang. Zij luidt zelfs ongunstiger voor hen, die meenen dat wij *betrekkelijk* in verdedigingskracht zijn achteruitgegaan, en nog erger voor sommigen, die dit laatste in absoluten zin opnemen.

Nu is het er zeer ver van af, dat ik te dezer gelegenheid die

drie denkwijzen wensch te bepleiten of te bestrijden! Mijne verhandeling zou misschien te veel technisch worden; de tijd zou zeker te kort schieten, en, wat het zwaarste weegt, het zou tot niets leiden: — men verandert zoo licht niet van overtuiging, hoort wel bewijsgronden aan, maar weet er dadelijk andere tegen over te stellen.

Ik haal alleen dit aan, dat wij, volgens mij, zoowel gewonnen als verloren hebben, maar aan den winnenden kant zijn gebleven; dat het voordeel aan onze zijde is, zoo lang we ons tot eene passive verdediging kunnen bepalen. En ook vinde deze algemeen erkende opinie hier eene plaats: de verbetering in wapens, ja iedere vooruitgang op krijgsg gebied, heeft het groote voordeel opgeleverd, dat de duur en dus ook de rampen van de oorlogen er door verkort worden.

Het volgende nu moge tot verklaring strekken, waarom ik de hervormingen van de strijdmiddelen van eene lichtzijde beschouw. Ik zal daarbij achtereenvolgens bij de cavalerie, de infanterie en de artillerie stilstaan. Gelief intusschen mijne verzekering aan te nemen, dat ik mij zeer wel bewust ben, dat ik op dit gebied, evenmin als op het maritime, niet het minste nieuws vertel.

Voor den cavalerist zet ik de erkende waarheid voorop, dat hij minder gebaat is door de verbetering der vuurwapens dan de infanterist en de artillerist, omdat voor hem het vuurwapen niet de hoofdzak is, en hij daarin niet zijne voornaamste kracht bezit, en dat de cavalerie, *tegenover* de infanterie en artillerie geplaatst, vooral op betrekkelijk grooten afstand, bepaald veel heeft verloren.

Daaruit echter af te leiden dat, zoo ver de cavalerie betreft, wij door de invoering van de getrokken wapenen in verdedigingskracht hebben verloren, en zelfs te beweren, dat wij ons nu maar van de cavalerie moeten ontdoen, of ze in elk geval dienen te verminderen, dat gaat, geloof ik, niet aan. Ik zal daarover natuurlijk niet in betoog treden; ik verwijs liever naar den strijd, die op dit punt in den laatsten tijd in verschillende brochures gevoerd is. Alleen zij aangemerkt, dat de voor de cavalerie ongunstige gevolgtrekking slechts recht zou hebben, indien de taktiek onveranderd ware gebleven. De nieuwe strijdmiddelen hebben echter hun invloed op de taktiek doen gelden of zullen het doen, en

wordt de gevechtsafstand grooter, dan vordert deze in beslissende oogenblikken snellere bewegingen, om van eenig behaald voordeel partij te trekken.

De schrijver van een stuk, getiteld: „De cavalerie tegenover de nieuwe vuurwapens (1),” zegt aan het slot van het eerste gedeelte, dat uitmuntende cavalerie voortaan ook de infanterie zal kunnen verslaan, die reeds geschokt, in wanorde geraakt of niet op den aanval voorbereid is, en dat goede, voordeelig opgestelde infanterie de beste cavalerie het hoofd zal kunnen bieden, maar dat dit ook vroeger mogelijk was.

Meer beslist schrijft de generaal KNOOP (2): „Ook op het slagveld kan de ruitery nog belangrijke en beslissende voordeelen opleveren.”

En in het geestig geschreven werkje: „De kleine oorlog,” van den Kapitein der infanterie SCHADE VAN WESTRUM (3), leest men: „De vermeerderde snelheid van beweging en de groote afstanden waarop de legers van elkander blijven, maken het noodzakelijk dat bijna de geheele voorpostendienst aan de cavalerie wordt opgedragen;” waarna o. a. nog volgt: „eene patrouille cavalerie kan door hare berichten een geheel operatieplan doen veranderen; de veiligheid van een geheel corps kan van de waakzaamheid van een paar huzaren afhangen.”

Wat het wapen der infanterie betreft, dit is zeker het eenigste corps waarover zoo goed als geen verschil in gevoelen bestaat, dat het, absoluut, veel in verdedigend en aanvallend vermogen heeft gewonnen.

Tegenstanders mogen op het oude aanbeeld van de finantiën hameren, en aanvoeren dat onze mogelijke vijanden datzelfde voordeel van de grootere strijdkracht hebben als wij, en dat daardoor onze verhouding tot andere natiën dezelfde is gebleven. Ik geef het laatste niet toe. In het bijzonder voor passive handelingen is die verhouding, volgens mij, verbeterd.

Onder anderen is met de hervorming van het geweer dit gewonnen, dat de soldaat moreel zoo veel sterker is geworden; hij

(1) Zie Militaire Spectator, Januarij 1868.

(2) Zie tijdschrift Gids, April 1869, Boekbeoordeeling van de Huzaren van BOREEL. bl. 22.

(3) Zie bl. 133 en 134.

heeft thans een grooter zelfvertrouwen, omdat zijn wapen zoo veel sneller en zekerder vuurt dan de vroegere geweren, en *dat* voordeel is voor de zwakste partij grooter dan voor de sterkste.

Ook zijn de genoemde verbeteringen voor ons van meer belang, omdat er voor de verdediging van onzen grond, in die doorsneden en hier en daar ook bedekte terreinen, geen quaestie van groote veldslagen kan bestaan; omdat de verschillende dekingsmiddelen, waaronder ook de dijken worden gerekend, in groote mate partij zullen doen trekken van het geweer als *juistheids-wapen*, en dit zal den verdediger, die begint met de dekingsmiddelen te bezetten, terwijl de aanvaller ze meerendeels ongedekt nadert, het meeste baten.

Tegenover de artillerie heeft de infanterie zeer zeker verloren; de aanvaller zal, in dit opzicht, echter wel in grootere mate dan wij de lijdende partij zijn. Ik denk hierbij aan een geïndeerd terrein met weinige en smalle wegen, waar langs de vijand nadert, en wij, gedekt door de wallen van veld- of permanente werken, op de belangrijkste punten een krachtig artillerie-vuur op die accessen kunnen onderhouden.

Met betrekking tot de veranderingen in de kanonnen, zijn de gevoelens al zeer lang verdeeld gebleven over het voor- of na-deelige voor de uitwerking van hun vuur. De wenschelijkheid van getrokken- boven glad geschut en van kulas- boven monding-laders, is immers steeds een punt van strijd geweest. Eerst na jaren lange beproeving is men daarop meer eenstemmig geworden, en heeft de opinie veld gewonnen, volgens welke het getrokken geschut aan de artillerie eene grootere waarde heeft gegeven, terwijl de zware kalibers de achter-, de lichte kanonnen daarentegen de mondinglading vereischen (1).

Worden in dien geest oude vuurmonden hervormd en nieuwe ingevoerd, dan is het de vraag of de voordeelen, die dit zal opleveren, kunnen opwegen tegen de financiële bezwaren, welke er aan verbonden zijn. Ik vind het echter moeilijk, daarop een toestemmend antwoord te geven dat overtuigt. Immers, wij hebben

(1) In ons land zijn de zee- en landmacht het blijkbaar niet eens, op het punt der achterlading van de zware vuurmonden. De ondervinding zal gewis uitspraak doen, welk stelsel het beste is.

hier bij voorbeeld weder het argument, dat de aanvaller ook van de voordeelen der nieuwe kanonnen partij zal trekken.

Van het belang der zware getrokken vuurmonden voor kust-batterijen, werd reeds gewaagd bij het bespreken van de kust-verdediging. Het punt van de kostbaarheid der aanschaffing moet daar positief wijken voor de noodzakelijkheid van het gebruik. Men ga trouwens na, dat deze kostbaarheid nimmer groot kan genoemd worden, indien men er mede vergelijkt dat de vijand een millioen moet uitgeven, om slechts twee van die zware stukken met een torenschip aan te voeren.

Het voordeel dat de verbeterde artillerie, in de positiën tusschen geïnundeerde streken, bij dijkgevechten als anderszins, kan verschaffen, werd ook bereids besproken.

Een ander punt dat zij aangevoerd, geldt den stand van de nieuwe artillerie van den vijand, tegenover onze vestingwerken. Overbekend is het, dat vele dezer thans aan een sneller inname blootstaan. De redenen, waarom dat tot zekere hoogte moet worden toegegeven, mag ik hier natuurlijk niet uitwerken. Het zij mij evenwel veroorloofd eene enkele aanhaling te doen, die men aan het beweerde tegenover kan stellen.

Is het waar, dat den aanvaller door de invoering van het getrokken geschut een zoo veel krachtiger en sneller uitwerking van zijn vuur is verzekerd, — het is evenzeer waar, dat de verdiger op grootere afstanden zijn tegenstander schade kan berokkenen. Wat vroeger als regel gold, dat de eerste parallel op 600 el van het front van aanval gemaakt werd — daaraan zal tegenwoordig niet meer te denken zijn. Was het opwerpen van ricochet- of enfileerbatterijen eene zaak van betrekkelijk weinig moeilijkheid, thans zal men daar anders over oordeelen. Het naderen van den vijand, in een woord, kan in grootere mate bemoeijelijkt worden, als mogelijk was bij het gebruik van glad geschut.

Voor verscheidene onzer versterkingen moet ik intusschen toegeven, dat dit argument minder waarde heeft; voor die, namelijk, welke hare grootste kracht ontleenen aan de inundatiën; waar men hierdoor den vijand alleen toelaat om op grooten afstand zijne overmacht te ontwikkelen; waar deze, zoo lang de middelen om de onderwaterzettingen te onderhouden in onze macht blijven,

gedwongen is om in smal front te naderen, en waar tegenover wij trouwens met de getrokken artillerie ook gebaat zullen zijn.

Aangenomen echter dat ik de positie van onze vestingen over het algemeen donkerder moest inzien — ik voer dan aan, dat dit ongetwijfeld in zoo ver minder gewicht in de schaal zal leggen, als er van die vestingen uit ons defensie-stelsel zijn weggeschraapt, waardoor ons land in werkelijkheid beter verdedigd zal kunnen worden. Betreffende dit belangrijke punt, kan ik niet nalaten, van de voordeelen, die daaruit voortvloeijen, deze twee in herinnering te brengen.

Er behoeft niet langer geld te worden uitgegeven aan het onderhouden en verbeteren van die werken, zoo wat betreft wallen en gebouwen als artillerie-materiëel, — en in oorlogstijd zullen wij, bij behoud van een even talrijk leger, eene aanmerkelijk grootere macht beschikbaar hebben voor het veldleger, en concentreeren wij meer onze krachten.

Bij het bespreken van de kustverdediging, trachtte ik te doen uitkomen, welk een belangrijke rol daarin de stoom vervult, en wel ten voordeele van den aanvaller. Ook voor de verdediging aan de landzijde wensch ik er op te wijzen dat de stoom, de invoering namelijk van de spoorwegen, een nadeel is voor ons, al kunnen wij er ook eenigermate partij van trekken. En ik noem daarbij ook de telegraaf.

Ik vermag over die twee belangrijke zaken, die op het oorlogvoeren te land zulk een buitengewonen invloed oefenen, niet uit te weiden. Alleen zij aangehaald dat de spoorweg en de telegraaf er ook een belangrijk aandeel in hebben — even als de verhoogde uitwerking der wapenen, de betere organisatie der legers en de meer intellectuële ontwikkeling van de kaders en manschappen — dat de oorlogen zoo veel sneller beslist worden dan voorheen. Ik verwijs verder naar een, volgens mij, zeer belangrijk stuk betreffende dit punt, van den Heer VIJGH, voorkomende in de Militaire Spectator van 1867.

Het noemen van den spoorweg, de bewering dat het voordeel daarvan aan den kant van den vijand is, heeft natuurlijk doen denken aan onze liniën; den vereischten tijd om hare inundatiën te stellen; het bezwaar dat hierin voor vele liniën te verwachten is, op de mogelijkheid lettende dat een vijand op denzelfden

dag der oorlogsverklaring de grenzen overtrekt; het groote nut van de versterking der Utrechtsche linie voor Utrecht. Ik mag mijne lezing echter niet met de quaestie der liniën uitbreiden, in acht nemende, dat zij in de laatste twee jaren meermalen is besproken, en ook bedenkende dat ik reeds zoo lang uwe aandacht vergde.

Ik reken mij dan ook aan het einde van mijne taak, en besluit met den wensch dat onze Vereeniging de bewijzen moge onder vinden van de waarheid: dat de hervorming in de strijdmiddelen de krijgswetenschap heeft verlevendigd en ontwikkeld.

De Voorzitter betuigt den heer DYSERINCK den dank der vergadering voor zijne voordracht, die zeer belangrijke gezichtspunten bevat. Alvorens de discussie over die voordracht te openen, geeft hij het woord aan den heer SALVADOR, die reeds in de vorige vergadering had wenschen te spreken, maar waartoe toen de tijd ontbroken heeft.

De heer SALVADOR zegt, dat den 22sten Maart het denkbeeld bij hem rijpte, om een schriftelijk voorstel aan het Bestuur te doen, dat bij goedkeuring wellicht het middel zal kunnen zijn, om de belangstelling voor de Vereeniging door afwisseling van stof te verlevendigen en de opkomst der leden weder talrijker te doen worden.

Toen ruim drie jaren geleden de Vereeniging werd opgericht, gevoelde Spreker geene opwekking zich bij haar aan te sluiten. Spreker had toch sedert vrij lang de armée verlaten, was door meer algemeene werkzaamheden afgetrokken geworden, en meende dus niet genoegzaam op de hoogte te zijn van de onderwerpen, die hier behandeld zouden worden. Toen het evenwel bleek, dat men niet enkel wenschte eene wetenschappelijke voordracht, maar ook eene wisseling van gedachte, een debat, heeft hij zich als lid doen voorstellen.

Met groote belangstelling heeft hij steeds de vergaderingen bijgewoond, omdat zij dierbare indrukken van de jeugd verlevendigden, maar vooral ook omdat die vergaderingen gewijd waren aan de militaire quaestie, die zoo naauw samenhangt met onze nationaliteit. Tot leedwezen van ieder voorzeker, heeft men in

den laatsten tijd bespeurd, dat de deelneming voor de Vereeniging vermindert. Eerst was de opkomst der leden talrijker dan in den laatsten tijd en was het getal der nieuwe leden, die zich bij het Genootschap aansloten, zeer groot. Op het oproepingsbiljet voor de vergadering van 26 Maart werd geen enkel nieuw lid voorgesteld. Dit was, meent Spreker, vroeger nooit gebeurd.

Dit heeft Spreker tot het besluit doen komen, om een middel aan te wijzen, ten einde de belangstelling meer gaande te maken. Ook door eigen ondervinding is het hem bekend, dat men zonder wetenschap weinig kan doen; dat men in de eerste plaats de zaken moet leeren kennen, om een nuttig en bruikbaar lid van de Maatschappij te zijn; maar daarnaast is, in alle zaken, en vooral in den militairen stand, de praktijk noodig. De geleerdste militair zal niet in staat zijn eene kompagnie, een regiment, laat staan een leger aan te voeren, wanneer hij niet praktisch ontwikkeld is, geschikt om de kennis der exercitiën, de taktiek enz. in de praktijk toe te passen. Als mensch moet hij ontwikkeld zijn om de soldaten goed te kunnen aanvoeren. Hij moet men- schenkennis bezitten; dan zal het hem mogelijk zijn om, zoo als men zegt, den man van zijne plaats te brengen en in het gevaar te geleiden. Daarvoor is noodig kennis van het gemoed, zielstu- die; de kunst om door eigen zedelijk overwicht zedelijke kracht bij anderen op te wekken, die de gevaren doet trotseeren en tot groote daden brengt. Spreker nu waardeert in den hoogsten graad zoo menige wetenschappelijke voordracht, als hier gehouden zijn en, zoo hij hoopt, nog zullen worden gehouden, maar naast die wetenschappelijke, wel eens afgetrokkene, technische onderwer- pen, wenscht hij dat hier ook het meer dramatische, émouvante, regstreeks op het gemoed werkende, dat in historische militaire onderwerpen te vinden is, worde voorgedragen.

Spreker heeft nog eene gewichtige reden voor zijn gevoelen.

Een van de drijfveeren tot het oprigten der Vereeniging is, als Spreker zich niet bedriegt, geweest, om aan het leger te geven een prikkel van werkzaamheid, om de gelegenheid te openen, talenten voor de kameraden en voor de Regeering, die in den Haag zetelt, bloot te leggen. Zóó zouden ook jonge verdienstelijke officieren meer bekend worden. Verder heeft men door de Ver- eeniging de militaire ideeën in ons land populair willen makeu,

ook met het doel om invloedrijke mannen, leden der Kamer, bij voorbeeld, die anders welligt meer vreemd zouden blijven aan krijgssaken, voor te lichten en gunstig te stemmen tot ondersteuning van de Regeering en het haar verschaffen van de middelen, om het land in behoorlijken staat van verdediging te stellen en te houden.

Spreker, ofschoon warme hulde brengende aan de leden, die zich door hunne voordrachten verdienstelijk hebben gemaakt, meent evenwel, dat door hunne soms wat afgetrokkene, technische, geleerde verhandelingen, niet in ieder opzigt voldaan is aan het genoemde gronddenkbeeld van de stichting der Vereeniging. Het gevolg daarvan was ook, dat aan het debat niet algemeen genoeg kon worden deelgenomen.

Spreker zou daarom wenschen, dat men zich bevljigtde om ook hier punten van de militaire geschiedenis te behandelen. De studie der geschiedenis is leerzaam, zegt hij, ook op politiek terrein. Niet alleen met theoriën en speculatiën regeert men de wereld. De praktijk vindt men terug in de geschiedenis. Deze leert een gemoed geschikt worden, wanneer men de noodige bekwaamheid daarbij verkrijgt, om soldaat te zijn; deze geeft het moreel radicaal, dat iets anders is dan de uniform dragen. Daarvoor is noodig zekere gemoedsgesteltenis, zekere richting van geest, die alleen verkregen wordt, hetzij door den oorlog, hetzij door de studie van vroegere oorlogen. Door de geschiedenis te overwegen, krijgt de militair zekere praktische ontwikkeling, zekeren blik en presentie van geest, die hem te stade komen, als het oogenblik van gevaar, de oorlog, dáár is.

Daartoe nu, zegt Spreker, kan deze Vereeniging en de mondelinge voordracht uitmuntend dienen. Wij hebben onder ons toch, zoo gaat hij voort, zooveel wetenschappelijk gevormde officieren en oud-officieren, zooveel bekwame en vlugge teekenaars, zoo als ons bij gelegenheid van de wandeling langs den IJssel, de voordrachten over de verdediging van Java enz. gebleken is. Aan kenners van de militaire geschiedenis ontbreekt het der Vereeniging ook niet, en Spreker zou het hoogst wenschelijk achten, indien bijv. de veldslag van Waterloo — hetgeen tevens een nationale slag is geweest wat de politieke gevolgen betreft — eens met alle omstandigheden, waarvan hij vergezeld is gegaan, behandeld wierd.

Spreker zelf is in de gelegenheid geweest de bijzonderheden van dien veldslag nader te leeren kennen, niet in zijn militairen tijd, want toen werd de militaire geschiedenis misschien wel wat te veel verwaarloosd bij de korpsen, maar in 1865, toen hij, ofschoon hij reeds vroeger het slagveld bezocht had, het vijftigjarige feest van Waterloo ging bijwonen. Naarmate hij er meer van leerde kennen, werd zijne belangstelling meer opgewekt, en kwam hij tot de overtuiging, dat er weinig veldslagen zijn geleverd, die — uit elk oogpunt beschouwd — zóó belangrijk zijn geweest als de slag van Waterloo. Afgescheiden nog van de politieke omstandigheden, is de taktiek in dien slag, de gemoedsgesteldheid der bevelhebbers, het karakter dat eenigen ontwikkeld hebben, zeer merkwaardig, en de perepetiën van den veldslag zelven zijn zeer talrijk geweest. Er is veel goeds over geschreven, ook door meer dan een verdienstelijk man in ons eigen land. Leest men dit een en ander, dan gaat het hart reeds mede met de beschrijving; is men cavalerist geweest, zoo als Spreker, dan draaft men in zijne gedachten mede of neemt deel aan de charges; hetzelfde geldt van den artillerist, den infanterist, van ieder wapen, dat er bij betrokken was. Overigens zijn er veldslagen geweest, sommige merkwaardig om de bedrijven der artillerie, andere om de strategische bewegingen, die voorafgingen. Al die zaken zouden in deze Vereeniging behandeld kunnen worden en ongetwijfeld den lust voor die onderwerpen niet alleen bij militairen, maar ook bij anderen opwekken, zoodat men de edele en grootsche zijde van den militairen stand meer zal leeren kennen. Men zal dan zien, hoe de militaire aanvoerder in het vuur niet alleen wetenschap noodig heeft, maar tevens de grootste tegenwoordigheid van geest, en dat hij altijd denken moet op het oogenblik van handelen, omdat het onmogelijk is vooraf alles te weten wat gebeuren zal. Het is ook bekend, dat alleen die veldheeren veldslagen weten te winnen, die op het slagveld zelf denken, niet alleen op de studeerkamer. Deze laatsten kunnen soms eene goede kritiek van geleverde veldslagen geven, maar zelf overwinnen zij niet.

De geachte Voorzitter dezer Vereeniging heeft in de laatste tijden meer dan eens gewezen op de wenschelijkheid om de Vereeniging in stand te houden en de belangstelling voor haar op

te wekken, en Spreker vestigt er daarom bij deze gelegenheid de aandacht op, of het niet goed zou zijn, ook de militaire geschiedenis te gebruiken tot onderwerp van mondelinge voordrachten, en dan daarvoor bijv. enkele belangrijke veldtochten en veldslagen uit te kiezen. Dan zal er van zelf een levendig debat ontstaan, zoodat Spreker gelooft, dat dit idee inderdaad praktisch is.

De VOORZITTER dankt den heer SALVADOR voor den door hem gegeven wenk, die door opneming in het Verslag ook ter kennis van de leden zal gebracht worden, welke thans niet tegenwoordig zijn. De Voorzitter vleit zich, dat in de bijeenkomsten van het volgende jaar een of ander lid zich opgewekt zal gevoelen aan den geuiten wensch gevolg te geven, en verzekert, dat die ook van de zijde van het Bestuur behartigd zal worden.

De VOORZITTER opent thans het debat over de voordracht van den heer DYSERINCK.

Met betrekking daartoe zegt de VOORZITTER, dat men vroeger altijd is uitgegaan van het denkbeeld, dat het vuur van vaste batterijen het overwicht had op het vuur van schepen. De heer DYSERINCK beweerde, dat de schepen vroeger, door het meerdere geschut dat zij voerden, de kustbatterijen met vuur overstelpten, en daaruit leidde hij af, dat de toestand toen erger was dan thans; velen waren echter toenmaals niet van die meening, maar beweerden dat het vuur van de schepen, door het onzekere van het schot, niet zooveel schade zou doen aan de kustbatterijen, en het vuur van deze dus het overwicht had op dat der schepen, zoodat de toestand der kustbatterijen destijds gunstiger was dan nu.

Verder heeft de Spreker betoogd — en dat is juist — dat er door de kustbatterijen op de stoomschepen, daar zij zoo snel voorbijvaren, ook weinig schoten kunnen gedaan worden. Dit is waar, en in zoo verre heeft de invoer van den stoom bij de marine een gewichtig nadeel voor de kustbatterijen te weeg gebracht, doch de Voorzitter merkt daartegen op, dat, als de vijandelijke schepen zich eenmaal op de reede van Texel bevinden, de toestand vroeger veel minder gevaarlijk was dan nu, en dat hij dit juist o. a. bedoeld heeft, toen hij sprak van de nadeelen van het ge-

trokken geschut. De vroegere stukken konden niet zoo ver dragen en niet zoo juist schieten, en als de schepen op de reede ver af lagen, konden zij met hunne talrijke stukken veel minder nadeel tegen het établissement te Willemsoord, enz. aanrichten, dan nu met hun minder getal. De toestand is dus niet dezelfde.

De heer DYSERINCK heeft gezegd, dat het fort op de Harssens vroeger evenzeer noodig was als nu; dit is juist wat de Voorzitter bij eene vorige gelegenheid ook betoogd heeft. Het denkbeeld van dat fort is reeds in 1803 opgevat, en dus had men toen reeds het belang daarvan ingezien.

Wat betreft, dat de Voorzitter zou beweerd hebben, dat de toestand aan den Helder voldoende was, doch dat dit niet geheel het geval is, want dat de kustbatterijen van achteren open zijn, de Voorzitter geeft dit toe, doch hij heeft zelf reeds bij eene vorige gelegenheid erkend, dat dit gebrek bestaat.

Een en ander samenvattende, zegt de Voorzitter, dat hij voornamelijk heeft willen releveeren, dat men den vroegeren en den tegenwoordigen toestand niet kan gelijkstellen. De weinige stukken, die de schepen tegenwoordig voeren, maar die van zwaarder kaliber zijn, juister schieten en verder dragen, acht hij veel gevaarlijker dan de stukken die de schepen oudtijds hadden.

De heer STIELTJES zal niet opkomen tegen het beweren, dat de invoering van zwaar geschut een ramp zou zijn, omdat hij in zijne vorige rede alleen torpédo's, pantserschepen en versperringen genoemd en niet van getrokken en zwaar geschut gesproken heeft. Hij gelooft integendeel, dat het zwaar geschut veelal in het voordeel is van den verdediger, maar hij gelooft ook dat de pantserschepen, torpédo's en versperringen in zijn nadeel zijn. Abusivelijk heeft hij die drie zaken in eene verkeerde orde genoemd. In plaats van de torpédo's had hij de pantserschepen voorop moeten zetten. Waren de pantserschepen niet uitgevonden, de uitwerking van het thans in gebruik zijnde zware geschut, bijv. van 300ponders met holle projectielen tegen houten schepen, zou een enorme vooruitgang zijn geweest voor de kustverdediging. Reeds werd in een der geschriften van *L'homme blanc* opgemerkt, dat het getrokken geschut de kustverdediging gemakkelijker maakte, omdat men daardoor nu kon volstaan met batterijen aan den eenen oever,

waar vroeger batterijen aan beide oevers onmisbaar zouden geweest zijn. Wanneer niet de pantserschepen op het zware geschut waren gevolgd, dan zou geen onzer vaarwaters door de gewone honten schepen kunnen worden geforceerd; men zou dan het vuur op zoodanigen afstand kunnen brengen, dat aan geen voorbijvaren door schepen of stoombooten te denken zou zijn. Dat het mogelijk is zwaar geschut te hebben zonder die andere zaken, hebben de Turken in den Bosphorus bewezen, die reeds van oudsher hunne batterijen aan de Dardanellen en den Bosphorus met zéér zwaar geschut bewapend hadden. Men heeft hen toen uitgelachen, en zonderling is het toch inderdaad, dat men niet op het denkbeeld is gekomen de Turken daarin na te volgen, want ongetwijfeld is het zwaar geschut in het voordeel, maar zijn de pantserschepen in het nadeel der kustverdediging.

Voor al moet men ook letten op de finantiële quaestie, die de heer DYSERINCK ter zijde heeft gelaten, maar die voor kleine staten vooral in aanmerking komt; want al mogt het ook onomstootelijk bewezen zijn dat pantserschepen, torpédo's en versperringen in het voordeel zijn van den verdediger, maar men kan die met het oog op zijne finantiën niet aanschaffen, wat heeft men dan daaraan? Bovendien zijn kleine landen nog in ongunstiger positie dan groote, want een klein land heeft naar evenredigheid meer kustgrenzen dan een groot rijk. Men lette bijv. op Frankrijk in vergelijking met ons land. Staat de bevolking van ons land tot die van Frankrijk als 1 tot 13, de kusten die wij te verdedigen hebben in vergelijking met Frankrijk, staan als 1 tot 3. Bovendien is ook onze landzijde naar evenredigheid veel langer dan die van eenigen anderen staat. Het is dus niet tegen te spreken dat, wil men onze kustverdediging geheel naar de jongste uitvindingen inrichten, dit zeer in ons nadeel is. Maar het is ook een ramp voor een groot land. Op den weg, dien men in de laatste jaren is ingeslagen, zal men dan ook moeilijk lang meer kunnen voortgaan, want de budgetten van alle staten worden wel bovenmatig met uitgaven voor oorlog en marine gedrukt, zoodat uitgaven voor onderwijs en andere hulpmiddelen voor volksontwikkeling moeten worden ter zijde gelaten.

De heer DYSERINCK zeide, dat de stoom geheel is in het voordeel van den aanvaller en niet van den verdediger. Dit kan niet

geheel worden toegegeven. Men denke bijv. aan de hulp die de stoom aanbiedt op de rivieren en binnenwateren voor het overbrengen van troepen. In 1799 was het Bataafsche leger in twee divisien verdeeld. De eene helft, onder den generaal DAENDELS, lag in Noordholland; de andere, onder DUMONCEAU, in Groningen, waar men een inval der Engelschen uit Hannover vreesde. Na de landing der Engelschen bij Calantsoog, werd die divisie uit Groningen ontboden, en was na een tiental dagen (meent Spreker) op het tooneel van den oorlog. Had men de beschikking over stoom gehad, de troepen waren in twee dagen op het tooneel van den oorlog geweest, en de inval der Engelschen reeds vroeger gestuit. Wanneer thans onze kusten meer dan vroeger mochten bedreigd worden door de vijandelijke stoomschepen, geeft de spoorweg van den Helder naar Rotterdam gelegenheid om in even veel uren, als men vroeger dagen noodig had, de troepen te brengen waar men ze tegenover het landingspunt behoeft.

Bij de aanhaling uit het rapport van Admiraal PORTER, die beweert dat de landbatterijen nog even noodig zijn, mits men ze slechts inricht naar de eischen van den tegenwoordigen tijd, moet ook de finantiële quaestie niet buiten beschouwing worden gelaten. Eene verbetering der positie aan de Noordkust van den Helder, door het stormvrij maken van eenige batterijen, door het stellen van eene rij palissaden of het plaatsen van een muurtje, door eenig aardewerk gedekt, is geheel iets anders dan onze kustbatterijen in te richten, zooals PORTER verlangt. Met de uitgaven voor één stuk van 24 duim met toebehooren, kan men eene gansche batterij stormvrij maken. Men stuit dus steeds op de geldquaestie. Op dit oogenblik hebben wij één stuk met affuit, dat op het strand te Scheveningen zal beproefd worden; maar er moeten nog vele van die dure stukken aangeschaft worden. Hoe langer hoe meer zal dan ook de onmogelijkheid blijken, om het denkbeeld vast te houden, de *reede* van den Helder te willen verdedigen. Het zal voor ons hoe langs hoe meer onmogelijk worden, met het oog op schepen, die zoo onkwetsbaar zijn als de pantserschepen, en die zulk trefvermogen op groote afstanden bezitten, onze établissements op de kust te verdedigen. Men zal zich dus moeten bepalen tot eene verdediging van de *haven* alleen, om eene landing te beletten.

Men heeft gezegd, dat met de nieuwe middelen van wapening de oorlog spoediger dan vroeger ten einde is. Het is een feit, dat de oorlogen steeds korter gaan duren. Men had vroeger tachtig-, dertig- en zevenjarige oorlogen; toen verkreeg men oorlogen van eenige jaren, onder NAPOLEON van eenige maanden en nu van eenige weken. Maar is dit wel als een gevolg van de bewapening te beschouwen? Is dit niet veeleer toe te schrijven aan het systeem van volkswapening, waardoor bijna de geheele weerbare mannelijke bevolking van de haardsteden wordt weggenomen? Blijkt het dan niet onmogelijk te zijn die menschen lang te missen en te betalen? Spreker gelooft dat die grootere getalsterkte der legers, meer dan de verbetering der vuurwapenen, den oorlog korter doet duren. Zelfs dus al hadden wij, in deze omstandigheid, nog vuursteengeweren en gladde kanonnen, dan zou het toch niet meer mogelijk zijn den oorlog zoolang als vroeger te doen duren.

De heer JEEKEL zal slechts een paar punten aanstippen uit de belangrijke rede van den heer DYSERINCK. Deze heeft gezegd, dat men zijn ongunstig oordeel niet in te absoluten zin moest opnemen. Spreker gelooft, dat de lichtpunten die de heer DYSERINCK heeft aangewezen, in zeer absoluten zin behooren te worden opgevat.

Spreker wil de quaestie van de finantiële zijde beschouwen, maar in tegenstelling van de meening daaromtrent door den heer STIELTJES geuit.

Als zee-officier zal Spreker op vier punten de aandacht vestigen.

1°. De vroegere zeil- en schroefschepen vereischten eene bemanning, die het voor Nederland onmogelijk maakte ooit eene vloot te bemannen;

2°. de artillerie onzer vroegere, vergeleken met die van de tegenwoordige schepen, is duurder;

3°. de gepantserde schepen voor onze verdediging vereischt, kosten minder dan de vroegere schepen daarvoor bestemd;

4°. de ijzeren vloot is duurzamer dan de vroegere.

Ad 1um. Men kan wel zeggen wij hebben 50 linieschepen noodig, zegt Spreker, maar kunnen wij 50 000 matrozen vinden, om ze te bemannen?

De Staats-commissie, tijdens onze vereeniging met België, in

1828, oordeelde 20 500 man, in ronde som, noodig alleen voor de bemanning van 15 linieschepen en 30 fregatten.

In 1842 stelde de Minister RIJK aan den Koning voor, eene vloot, die tot bemanning 18 500 man noodig had. De Commissie, onder voorzitterschap van Prins HENDRIK (1852), stelde dat cijfer op 21 500.

De Minister DE SMIT VAN DEN BROECKE droeg in 1855 aan de Kamer zijn stelsel voor, waarbij voor oorlogstijd eene bemanning van 18 500 koppen werd geraamd. Hij erkende dat de sterkte van de Marine in 1835 met moeite tot 8000 koppen was opgevoerd, en dat zij nooit grooter was geweest (na 1815). Hij rekende haar, met behulp der koopvaardijvloot, tot 10 000 man te kunnen brengen. De ontbrekende 8500 man wilde de Minister vinden uit eene bij de wet vast te stellen zeemilitie. Die wet is onder den Minister LORSY tot stand gekomen. Zij bepaalde de zeemilitie op 600 man 'sjaars; maar dat cijfer is nooit bereikt. Nu eerst komt men het meer nabij. In 1866 verkreeg men slechts 1239 man voor de vijfjarige dienst, in plaats van 3000. Er ontbraken echter nog altijd 5500 man om de vloot te bemannen.

De 10 rammen en 14 monitors, door de Commissie voor de kustverdediging voorgesteld, vereischen te zamen slechts eene bemanning van 2050 koppen. Spreker neemt aan, dat men een gelijk getal voor Indië noodig heeft, en voor de rivieren, enz. nog 2050 man. Dan zou men 6150 man behoeven in oorlogstijd, een cijfer 't welk thans bijna in dienst is. Spreker acht het dus geen ramp, maar een zegen, dat de pantsring is uitgevonden.

Ad 2um. De artillerie voor de tegenwoordige schepen is goedkoop. In het werk van den heer TURK wordt de artillerie van een linieschip geschat op f 158 000, van een zeilfregat op f 90 000. De artillerie van de *Eoertsen* heeft gekost f 129 366, en de stukken van een ram of monitor kosten f 75 000. Spreker durft vragen of het dan eene ramp is, dat de zware stukken zijn uitgevonden.

Ad 3um. De gepantserde schepen kosten minder. De linieschepen, in 1825 gebouwd, toen het materieel 35 à 45 pCt. goedkoop was dan nu, kostten f 890 000, de *Adolf Hertog van Nassau* bijna 1½ miljoen en de *Djambi* f 700 000. De rammen kosten gemiddeld f 1 066 000, de monitors f 696 000. Maar, zegt Spreker,

de vorige Minister van Marine meent die schepen zelfs voor 25 à 30 pCt. minder te kunnen bouwen. Men kan dus de rammen op 8 ton en de monitors op ruim $5\frac{1}{4}$ ton stellen. Voor de vloot die de Commissie van 1828 voorstelde, en die eene waarde had van 47 millioen, zou men nu kunnen hebben 35 rammen en evenveel monitors. Voor de door den Minister RIJK in 1842 voorgestelde vloot, die eene waarde moest hebben van 29 millioen, zou men 22 rammen en evenveel monitors verkrijgen. Voor de vloot van de Commissie van 1832, onder voorzitterschap van Prins HENDRIK, ter waarde van 40 millioen, 30 rammen en 30 monitors. Volgens het stelsel van den Minister DE SMIT VAN DEN BROECKE, waarvan de kosten op 39 millioen werden begroot, zou men 29 rammen en 30 monitors verkrijgen. Maar die fregatten hebben niet gekost $f1\ 100\ 000$, maar $f1\ 500\ 000$, en de schroefstoomers niet $f460\ 000$; maar $f700\ 000$, zoodat de som van 39 tot 50 millioen zou geklommen zijn, en daarvoor zou men dus 37 rammen en 38 monitors hebben. Al wederom ten bewijze, zegt Spreker, dat de invoering der pantsering een zegen is.

Ad 4^{om}. Eindelijk, de praktijk heeft ons geleerd, dat ijzeren schepen veel duurzamer zijn dan houten, veel minder herstelling behoeven.

Het finantiëel voordeel, dat daaruit voortvloeit, vordert geen nadere toelichting. Nu weet Spreker wel, dat men hem zal toevoegen dat, niettegenstaande die meerdere goedkoopte, de begrotingen voor de Marine thans veel hooger zijn dan vroeger. Hij doet daarentegen opmerken, dat die vroegere budgetten niet toereikend waren om de kosten te bestrijden, want, om daar het bewijs van te geven, behoeft Spreker slechts te herinneren, dat het budget van 1818 tot 1855 (alleen met uitzondering van een paar jaren gedurende de Belgische onlusten) stationair bleef tusschen de 5 en 6 millioen. De redenaar van heden avond heeft reeds er op gewezen, welke groote onkosten de invoering van den stoom na zich sleept, en Spreker merkt daarbij op, dat wij tegenwoordig in het bezit van 12 500 paardenkrachten zijn, hetgeen, tegen $f800$ per paardenkracht, eene waarde van 10 millioen vertegenwoordigt. De heer DYSERINCK heeft reeds het groote nut van stoomschepen in den Indischen Archipel aangetoond. Toen lord WILLIAM BENTINCK Gouverneur-Generaal van Britsch Indië was en daar het eerste oor-

logstoomschip aankwam, schreef hij: „For every steamer you send me, I can afford to disband a regiment.”

Bij dat budget, dat stationair bleef, werd de bemanning van 4400 koppen tot 6000 opgevoerd, doch er was noodwendig een voortdurende teruggang in het getal der groote schepen; evenwel nam het aantal paardenkrachten jaarlijks toe. De bedoelde teruggang stelde het onvoldoende van het budget van marine in het licht. DISRAËLI heeft gezegd: Wij vertrouwen te weinig op menschen en te veel op stelsels. Het ware te wenschen, dat men ook bij onze marine meer op stelsels en minder op menschen had vertrouwd.

De VOORZITTER zegt de beschouwingen van den heer JEEKEL in hare waarde te laten, doch tot zijne eigen verantwoording te willen aanvoeren, dat, toen hij gezegd heeft dat de uitvinding van het zwaar en getrokken geschut een nadeel voor kleine staten was, hij niet alleen het oog had op de marine, maar ook op *de kustverdediging te lande*, zoodat hij in meer algemeenen zin sprak.

De heer STIELTJES merkt aan, dat men misschien kan toegeven dat het nieuwe stelsel iets minder kost dan het oude, doch dat het bekend is, dat eene marine altijd kostbaar is en dat staten, die er eene hebben willen oprichten, daartoe altijd vele jaren hebben noodig gehad; nooit zijn zij van eene landmogendheid in eens eene zeemogendheid geworden. En nu herinnert Spreker, hoe het in 1862 op de reede van Norfolk gebleken is, dat schepen, die zooveel gekost hadden als de vroegere schroef-stoomschepen, plotseling overgegaan zijn tot de waarde van brandhout. De eerste verandering brengt zooveel nadeel te weeg, dat het opweegt tegen het latere voordeel. Men moet niet enkel zeggen: „voor die vloot van vroeger kou men zóóveel van de tegenwoordige schepen hebben”, maar er bijvoegen: „nu is bijna het geheele kapitaal verloren, aan de vroegere vloot besteed.” Men moet thans, ten gevolge der pantserschepen, de kustverdediging geheel veranderen; geen enkele batterij is goed meer; met de riviervediging staat het eveneens; torpédo's en versperringen moet men aanschaffen, want de rivieren liggen bloot, enz. Waren er geene pantsersche-

pen gekomen, wij zouden met groote stukken (ook zonder nog 300ponders te gebruiken), de schepen hebben doen afhouden; doch het zijn juist de pantserschepen, die de kosten zoo hoog doen klimmen, dat er geen bijkomen aan is.

Spreker gelooft dus, dat, uit het oogpunt van algemeen belang en niet van de belangen van eenig korps beschouwd, al die achtereenvolgende nieuwigheden eene ramp zijn, niet alleen voor kleine, maar ook voor groote staten, en in het algemeen voor het menschdom.

De heer DYSERINCK, tot de beantwoording der gemaakte bedenkingen overgaande, stelt op den voorgrond, dat zijne bedoeeling met de voordracht niet is geweest, degenen, die een ander gevoelen zijn toegedaan, tot het zijne over te halen.

Hij is het met den heer STORM VAN 'S GRAVESANDE wel eens, dat het in den tijd van de houten (zeil)schepen gemakkelijker viel, om zich met de kustbatterijen te verdedigen; maar hij moet in opinie blijven verschillen, wanneer hij denkt aan de verdediging tegen een aantal houten *stoomschepen*, die elk aan de naar den wal gekeerde zijde uit 20 stukken op eene batterij kunnen vuren, welke in het geheel slechts 20 kanonnen voert. De kustversterking zal het dan op den duur niet kunnen uithouden; zij zal zwichten voor de meerderheid van het geschut der vloot, even goed als dat geene vesting bestand is tegen een ernstigen aanval, wanneer de aanvaller het in de macht heeft om de meerderheid van geschut aan te brengen.

Spreker ziet, even als de heer STIELTJES, in het zware getrokken geschut een voordeel voor de kustverdediging; maar hij kan dat geschut niet afscheiden van de pantserschepen. Hij herhaalt, dat pantserschepen niet op zich zelven staan, dat die betere geschutsoort juist tot het in gebruik komen er van gedwongen heeft. Men is ze beginnen te maken, toen de houten schepen niet meer tegen de projectielen bestand waren. Reeds 25 jaar geleden werden ze aanbevolen, maar toen was de noodzakelijkheid nog niet zoo dringend.

Torpédo's en versperringen, — Spreker respecteert het, dat de heer STIELTJES daarin niet anders dan een ramp kan zien, maar hij kan in die opinie niet deelen. Hij herhaalt dat die middelen volgens

hem nitsluitend in het voordeel zijn van den verdediger, en dat zij vóór de invoering van de pantserschepen even goed noodig zijn geweest.

Betreffende de finantiële quaestie merkt Spreker op, dat deze ook bij hem zwaar weegt; hij meent dat dit uit zijne voordracht is gebleken. Dat er nu werkelijk zeer aanzienlijke sommen voor de verdediging van ons land zullen worden uitgegeven, wil hij echter niet alleen aan de nieuwe strijdmiddelen toeschrijven, omdat wij zoo goed als machteloos waren. Voor zoo ver de marine betreft, wenscht hij de waarde dezer zienswijze te versterken door de mededeeling eener uitspraak, die voorkomt in de „Maritime beschouwingen”, door een blijkbaar deskundige, naar aanleiding van het werkje „Onze Zeemacht” van DE ROO VAN ALDERWERELT. Die uitspraak luidt: „al had geen pantsering en getrokken geschut eene hervorming van het zeewezen noodig gemaakt, wij zouden toch even weerloos zijn geweest (1).

De heer STIELTJES zegt wel dat de houten schepen de waarde van brandhout hebben gekregen, en dit is tot op zekere hoogte waar, maar zulks is voornamelijk aan het zware geschut te wijten. Dit heeft beslist dat de houten schepen niet meer gebruikt konden worden, dat zij gepantserd moesten worden.

Dat Spreker niet gewezen heeft op het voordeel van den stoom voor den verdediger, zoo als de heer STIELTJES heeft opgemerkt, kan hij niet toestemmen. Misschien is hij er echter wat snel over heen gestapt. Hij betwijfelt volstrekt niet dat de stoom ook van veel nut kan zijn voor de verdediging, wanneer het geldt de mobilisatie van het leger, het verplaatsen van troepen enz.; maar hij blijft het grootste voordeel van den stoom toekennen aan den aanvaller.

De bewering, dat de kortere duur der oorlogen alleen is toegeschreven aan de verbetering der wapens, wordt ontkend. Spreker leest andermaal voor wat daaromtrent bij het bespreken van den spoorweg voorkomt, en merkt op, dat hierbij onder anderen ook de betere legerorganisatie genoemd is.

Tegen het door den heer JEEKEL aangevoerde heeft Spreker

(1) Zie: Militaire Spectator 1886, bl. 732.

niets in te brengen; hij meent dat het zeer wel zou passen in zijne voordracht; dat het gedeeltelijk zou aanvullen wat er aan ontbreekt. De heer JEEKEEL heeft, volgens Sprekers gevoelen, nader aangetoond, dat wij met gepantserd materieel ons beter in verdedigbaren staat kunnen brengen dan met het oude materieel. Hij heeft daarmede de uitspraak gestaafd van den Kapitein ter Zee M. H. JANSSEN, welke uit diens werk: „de Omwenteling van het Zeewezen,” werd aangehaald.

De VOORZITTER wijst, naar aanleiding van het beweerde trefvermogen van schepen tegen de kustbatterijen, op het gebeurde voor Sebastopol. In October 1854 waagde de Engelsche en Fransche vloot het slechts éénmaal gedurende eenige uren de kustbatterijen van Sebastopol te beschieten. Van die weinige uren waren de aanvallers zoodanig voldaan, dat is, de schepen en bemanning hadden zóó veel geleden, dat de vloot niet terugkeerde. Daar is dus het overwicht gebleken van de batterijen der Russen op de schepen der Engelschen en Franschen. Men kan alzoo niet zeggen, dat de ondervinding heeft geleerd dat het vuur van schepen domineerend is op de goed ingerichte kustbatterijen.

Spreker is het overigens eens met den heer DYSERINCK, dat de pantsering gevolgd is op de uitvinding van het zware geschut.

De heer JEEKEEL merkt op, naar aanleiding van het gezegde door den heer STIELTJES, dat door de uitvinding der pantsering en van het zware geschut onze schepen met brandhout waren gelijk te stellen, dat de Minister LOTSJ gezorgd heeft dat men niet verder brandhout zou verkrijgen, door reeds in 1859 den aanbouw van groote houten schepen te staken.

De heer STIELTJES heeft in de verste verte de bedoeling niet gehad om iets onaangenaams te zeggen over het bestuur van de Marine, hetgeen eenigszins zou kunnen worden opgemaakt uit hetgeen de heer JEEKEEL heeft aangevoerd. Hij heeft alleen willen constateeren, wat in alle Tijdschriften gezegd is, dat Engeland eene kolossale vloot had, en in eens, na het gebeurde op de reede van Norfolk in 1862, tot de ontdekking is gekomen, dat het daarin niets anders dan brandhout bezat.

Daar niemand verder verlangt het woord te voeren, wordt het debat geëindigd, en sluit de Voorzitter deze laatstste vergadering van het seizoen met den wensch, dat de leden elkander in het najaar in welstand zullen terugzien, en dat dan weder belangrijke onderwerpen in behandeling zullen worden genomen.

De 1^e Secretaris,

J. C. C. DEN BEER POORTUGAEL.